

*M. Πρωτοπρεσβυτέρου
Κωνσταντίνου Παπαγιάννη*

*Oἱ Κανόνες καὶ ἡ τάξις
ψαλμωδίας αὐτῶν*

ΑΝΑΤΥΠΟΝ
ἐκ τοῦ περιοδικοῦ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΤΕΥΧΟΣ 782
ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2000

*M. Πρωτοπρεσβυτέρου
Κωνσταντίνου Παπαγιάννη*

Oἱ Κανόνες καὶ ἡ τάξις ψαλμῳδίας αὐτῶν

Εἰς τὴν δρθόδοξον ἐκκλ. ὑμνογραφίαν διεμορφώθησαν καὶ ἐπαγιώθησαν διάφορα εἰδή ὑμνων χαρακτηριζόμενα δι' ἴδιαιτέρων δνομάτων, ώς λ.χ. ἀπολυτίκια, καθίσματα, στιχηρά κ.λ.π.. Εἶδος ἐκκλ. ὑμνου εύρυτατα διαδεδομένου είναι καὶ οἱ κανόνες, οἱ δόποιοι κατέλαβον σημαντικήν θέσιν εἰς τὴν δρθόδοξον λατρείαν, κυρίως εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου, δευτερευόντως δέ καὶ εἰς ἄλλας ἀκολουθίας. Τὴν θέσιν αὐτήν διατηροῦν καὶ σήμερον, μολονότι εἰς τοὺς ἐνοριακούς ναούς ἡ ψαλμῳδία αὐτῶν ἔχει περιορισθῆ κατά πολὺ.

Οἱ κανόνες ψάλλονται καθ' ὥρισμένην τάξιν, ἡ ὁποία είναι ὀρκετά πολύπλοκος. Ο περιορισμός δέ τῆς ψαλμῳδίας αὐτῶν είχεν ώς συνέπειαν τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς τυπικῆς πείρας ἐκ μέρους τῶν ψαλτῶν. Διὰ τοῦτο πολλά είναι τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται κατὰ τὴν ψαλμῳδίαν τῶν κανόνων. Ἀκούομεν π.χ. νά λέγεται τό Δόξα, καὶ νῦν δίς εἰς τὴν αὐτήν φδήν ἡ νά παραλείπεται τελείως κἄ.

Ἡ παροῦσα μικρά ἐργασία ἀποβλέπει εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς δρθῆς τάξεως ψαλμῳδίας τῶν κανόνων πρός ἀσφαλή καὶ σαφῆ καθοδήγησιν τῶν ψαλτῶν καὶ ἀποφυγῆν τῶν παρατηρουμένων σφαλμάτων. Ἐπειδή δέ εἰς τοῦτο συντελεῖ τὰ μέγιστα ἡ γνῶσις τῆς ἱστορικῆς προελεύσεως καὶ δημιουργίας τῶν κανόνων, κάμνομεν λόγον πρῶτον περὶ αὐτῆς καὶ ἐπειτα περὶ τῆς τάξεως, καθ' ἣν δέον νά ψάλλονται οἱ κανόνες. Διακρίνομεν δέ αὐτήν εἰς δύο τύπους, ἦτοι εἰς τὴν ἀρχαίαν τάξιν, ἢτις τηρεῖται μέχρι σήμερον εἰς τὰς μονάς, καὶ τὴν νεωτέραν, καθ' ἣν ψάλλονται οἱ κανό-

νες εις τους ένοριακους ναούς. Ή γνώσις τής πρώτης είναι
άναγκαια διά τήν κατανόησιν και τήν δρθήν τήρησιν τῆς
δευτέρας.

Πηγαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθημεν διὰ τήν διατύπωσιν
τῆς τάξεως ψαλμῳδίας τῶν κανόνων, είναι:

1. Τό ισχὺν τυπικόν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
κλησίας (ΤΜΕ), τό λεγόμενον τοῦ Βιολάκη, ἐκδ. Μιχ. Σαλι-
βέρου ἐν Ἀθήναις ἀχρονολόγητος.

2. Τό Τυπικόν τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Σάββα (ΤΑΣ),
ἐκδοσις Ἰωάννου Πέτρου τοῦ Πινέλλου, ἐν Βενετίᾳ αχμγ'.

3. Το Τυπικόν τοῦ Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου, Κων-
σταντινούπολις 1838.

4. Τά ἐν χρήσει χειρόγραφα Τυπικά τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει
Ἴ. Μονῶν Ξηροποτάμου, Διονυσίου, Ἀγίου Παύλου καὶ
Κωνσταμονίτου.

5. Τό Τυπικόν τοῦ Οἰκονόμου Γεωργίου Ρήγα, ἐκδοθέν
ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπό τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατε-
ρικῶν Μελετῶν, 1994.

6. Γεωργίου Μπεκατώρου ἀρθρα περὶ κανόνων καὶ κα-
ταβασιῶν ἐν τῇ Θρησκευτικῇ καὶ Ἡθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ,
τ. 2ος, στήλαι 317-321 καὶ 430-433.

7. Ἰωάν. Φουντούλη, Κείμενα Λειτουργικῆς, ἀριθμ. 10,
Μοναχικός Ὁρθρος, Θεσσαλονίκη 1972.

Διά δέ τό ιστορικόν μέρος ἔχρησιμοποιήσαμεν καὶ τά έξης
βοηθήματα:

1. Π. Τρεμπέλα, Ἐκλογή Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ὑμνο-
γραφίας, Ἀθήναι, 1949.

2. Τοῦ αὐτοῦ, Μικρὸν Εύχολόγιον, τ. Β', Ἀθήναι 1955.

3. Γ. Μπεκατώρου, ἀρθρον περὶ φῶν ἐν τῇ Θρησκευτικῇ
καὶ Ἡθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τ. 12ος, στήλαι 561-563.

1. Ὄνομασία καὶ γένεσις τῶν κανόνων

Ο κανών είναι υμνος ἐκκλησιαστικός ἀπο-
τελούμενος ἐκ πολλῶν στροφῶν κατατεταγμένων εἰς ὄμάδας,
αἱ δποῖαι καλοῦνται φδαὶ Ἐκάστης φδῆς ἡ πρώτη στροφή
λέγεται εἰρμός, αἱ δέ λοιπαι τροπάρια. Αἱ φδαι
είναι σπανιώτερον ἐννέα, συνήθως δκτώ, εἰς πολλάς δέ
περιπτώσεις τρεῖς ἡ τέσσαρες, εἰς ἐλαχίστας δέ δύο. Εντεῦθεν

έχομεν κανόνας ἐννεαφδιονυσ η δκταφδιονυσ, οἱ δοῖοι θεωροῦνται πλήρεις, τριφδια, τετραφδια και διφδια.

Έκαστη φδή αποτελεῖται συνήθως ἐκ τοῦ είρμου και τεσσάρων η πέντε τροπαρίων υπάρχουν δμως και κανόνες έχοντες περισπότερα η δλιγάτερα τροπάρια ἐν έκαστη φδῇ. Πολλῶν κανόνων έκαστη φδή κατακλείεται διά τριαδικοῦ και θεοτοκίου τῶν πλείστων δμως κανόνων (πλήν ἐκείνων τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν) αἱ φδαι κατακλείονται μόνον διά θεοτοκίου τῶν δέ ἀναστασίμων και σταυροαναστασίμων κανόνων τῆς Ὁκτωήχου φδαι τίνες (η ζ', η η' η θ') κατακλείονται διά τριαδικῶν ἀντί θεοτοκίων.

Ἡ λ. κανών, σημαίνουσα ὀρχικῶς τὴν εύθεταν ράβδον, μετέπεσε μεταφορικῶς εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ύποδείγματος τῆς τάξεως, ητὶς πρέπει ἀπαραιτήτως νά τηρηται. Υπό τὴν ἔννοιαν αὐτήν η δνομασία κανών ἐν τῇ λατρείᾳ ἐδόθη κατά τὴν γνώμην μοι ὀρχικῶς εἰς τὸ σύνολον τῶν ἔννεα βιβλικῶν φδῶν, αἱ δοῖοι ἐνωρίτατα εἰσήχθησαν εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου, ως τινα ύποχρεωτικήν τάξιν, η δοῖα πρέπει νά τηρηται ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ ταύτῃ.

Ὑπενθυμίζουμεν δτι αἱ φδαι αύται είναι αἱ ἔχης:

1. Ἡ φδή τοῦ Μωϋσέως μετά τὴν θαυμαστήν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης υπό τῶν Ἰσραηλιτῶν (Ἐξοδ. ιε' 1-19).

2. Ἡ φδή τοῦ Μωϋσέως δλιγόν πρό τοῦ θανάτου του (Δευτερ. λβ' 1 -43).

3. Ἡ φδή τῆς Ἀννης, μητρός τοῦ κριτοῦ Σαμουήλ ἐπί τῇ λύσει τῆς στειρώσεως τῆς (Α' Βασ. β' 1-10).

4. Ἡ φδή τοῦ προφήτου Ἀββακούμ (Ἀββακ. γ').

5. Ἡ φδή τοῦ προφήτου Ἡσαΐου (Ἡσ. κστ' 1-20).

6. Ἡ προσευχή τοῦ προφήτου Ιωνᾶ ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους (Ιων. β' 3-10).

7. Ἡ προσευχή τοῦ Ἀζαρίου ἐν τῇ καμίνῳ (Δανιήλ γ' μετά τὸν στίχ. 23, 2-30).

8. Ὁ ύμνος τῶν τριῶν νέων ἐν τῇ καμίνῳ (αύτόθι 34-65), και

9. Ἡ φδή τῆς Θεοτόκου (Λουκ. α' 46-55) μετά τῆς προσευχῆς τοῦ Ζαχαρίου, πατρός τοῦ Προδρόμου (Λουκ. α' 68-79).

Ο κανών τῶν ἔννεα φδῶν διεμορφώθη και συνετελέ-

σθη πιθανώτατα πρό του ζ' αἰδνος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν Ἱεροσολύμων, τὸ τυπικὸν τῆς ὥποιας εἰσῆχθη εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονὴν τοῦ Στουδίου καὶ ἐκεῖθεν βαθμηδόν διεδοθῇ καὶ ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ἐκάστη ωδή ἐστιχολογεῖτο, ἡτοι ἀπηγγέλετο κατὰ στίχους, μεθ' ἔκαστον τῶν ὥποιων ἐψάλλετο ἐν σύντομον ἐφύμνιον, ἄλλο δι¹ ἐκάστην ωδὴν, κατεκλείετο δὲ διά τοῦ Δόξα, καὶ νῦν, μετά τὸ ὥποιον ἐψάλλετο πάλιν τὸ ἐφύμνιον. Τὰ ἀρχαῖα ταῦτα ἐφύμνια διεσώθησαν ἐν τῷ Ὁρολογίῳ ἐπὶ κεφαλῆς ἐκάστης ωδῆς, είναι δέ τὰ ἑξῆς:

Τῆς α'² ωδῆς: Τῷ Κυρίῳ ἀσωμεν· ἐνδόξως γάρ δεδόξασται.

Τῆς γ'² ωδῆς: Ἀγιος εἰ, Κύριε, καὶ σέ ύμνει τό πνεῦμα μου.

Τῆς δ'² ωδῆς: Δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Τῆς ε'² ωδῆς: Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, εἰρήνην δός ἡμῖν.

Τῆς στ'² ωδῆς: Ως τὸν προφήτην Ἰωνᾶν σῶσον ἡμᾶς, Κύριε.

Τῆς ζ'² ωδῆς: Τῶν πατέρων καὶ ἡμῶν Θεός εὐλογητός εἰ.

Τῆς η'² ωδῆς: Ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Τῆς θ'² ωδῆς: Τὴν Θεοτόκον ἐν ὑμνοῖς μεγαλύνομεν.

Συγκρίνοντες τὰ ἐφύμνια ταῦτα πρός τάς ωδάς παρατηροῦμεν διτὶ ἔκαστον ἐξ αὐτῶν προέρχεται ἐκ τινος χαρακτηριστικού στίχου τῆς ωδῆς (τὰ ἐφύμνια τῶν ωδῶν α', γ', ε', ζ' καὶ η') ἡ ἀναφέρεται γενικῶς εἰς τὸ θέμα αὐτῆς (τὰ ἐφύμνια τῶν ωδῶν δ', στ' καὶ θ'). Η β'² ωδὴ δὲν ἔχει ἐφύμνιον ἐν τῷ Ὁρολογίῳ πιθανώτατα διμως τούτο ἡτο τὸ Δόξα σοι, ὁ Θεός ἡμῶν, δόξα σοι, τὸ ὥποιον δρίζεται ως στίχος τῶν τροπαρίων αὐτῆς¹. Ἐφύμνιον δὲν ἔχει ἐπίσης τὸ β'² μέρος τῆς θ'² ωδῆς (ἡ προσευχὴ τοῦ Ζαχαρίου). Ισως νά συνεχίζετο εἰς τούς στίχους αὐτοῦ τὸ ἐφύμνιον τοῦ α'² μέρους Τὴν Θεοτόκον κλπ., ἡ νά ἐψάλλετο ως ἐφύμνιον ὁ α'² στίχος αὐτοῦ Εὐλογητός Κύριος ὁ Θεός τοῦ Ἰσραὴλ ἡ παραλλαγή τις αὐτοῦ².

Τό ἐφύμνιον ἐκάστης ωδῆς προετάσσετο αὐτῆς, ἀπαγγελλόμενον ὑπό τοῦ δομεστίκου ἡ τοῦ διακόνου, ἡκολούθει δέ ἡ στιχολογία τῆς ωδῆς, ως περιεγράφη ἀνωτέρω. Κατάλοιπον

1. Βλ. Π. Τρεπέλα, *Μικρόν Εὐχολόγιον*, τ. Β' σελίς 189.

2. Αὐτόθι, σελ. 200

τῆς τάξεως ταύτης ἀποτελεῖ ἡ πρὸ τῆς θ' φδῆς ἐκφώνησις
Τὴν Θεοτόκον καὶ Μητέρα τοῦ φωτός ἐν ὑμνοῖς τιμῶντες
μεγαλύνομεν, ἡ ὁποίᾳ εἶναι διαπλάτυνσις τοῦ ἀρχαίου
συντόμου ἐφύμνιου Τὴν Θεοτόκον ἐν ὑμνοῖς μεγαλύνομεν.
Διὰ τοῦτο κατὰ παλαιοτέραν τάξιν ἡ ἐκφώνησις αὗτη
παρελείπετο κατὰ τὰς δεσποτικὰς καὶ θεομητωρικὰς ἔορτάς
καθ' ᾧ δὲν στιχολογεῖται ἡ φδή τῆς Θεοτόκου.

Τὰ ἐφύμνια σύν τῷ χρόνῳ διεπλατύνθησαν καὶ ἔξειλι-
χθησαν εἰς μικρούς ὑμνους, καλούμενους εἰρμούς. Ὡς
πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ δρου τούτου ὑπάρχουν δύο ἀπόψεις.
Κατὰ τὴν πρώτην ὁ εἱρμός (ἢ εἱρμός) ὀνομάσθη οὕτω, διότι
πρὸς αὐτὸν εἰρονται καὶ τὰ λοιπὰ τροπάρια τῆς φδῆς· κατὰ
τὴν δευτέραν, διότι τοῦτο εἴρετο πρὸς τοὺς στίχους τῆς φδῆς.
Οἱ λειτουργιολόγοι δέχονται συνήθως τὴν πρώτην ἐκδοχὴν
ἢ Π. Τρεμπέλας δὲν θεωρεῖ ἀπίθανον καὶ τὴν δευτέραν.
Ἐάν ἐκκινήσωμεν ἐκ τῆς σημασίας τοῦ ρ. εἱρω (=συνάπτω,
συμπλέκω), ἐκ τοῦ δοποίου προηλθεν ἡ λ. εἱρμός, πρέπει νὰ
ταχθῶμεν ἀνεπιφυλάκτως ὑπέρ τῆς δευτέρας γνώμης. Κατὰ
πᾶσαν πιθανότητα λοιπὸν ἡ ὀνομασία εἱρμός ἐδόθη τῷ
πρῶτον εἰς τὰ ἀρχαῖα σύντομα ἐφύμνια, τὰ δοποῖα εἰροντο,
δηλ. συνήπτοντο εἰς τοὺς στίχους ἐκάστης φδῆς, ἀκολούθως
δέ ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς ἐκτενεστέρους ὑμνους, οἱ δοποῖοι
ἀντικατέστησαν τὰ ἐφύμνια καὶ οἱ δοποῖοι ἐπίσης εἰροντο
εἰς τοὺς στίχους ἐκάστης φδῆς ἐπαναλαμβανόμενα μεθ'
ἐκαστον αὐτῶν.

Κατ' ἀρχὰς, δηλ. ὁ εἱρμός ἦτο εἰς δι' ἐκάστην φδήν,
ψαλλόμενος μεθ' ἐκαστον στίχον αὐτῆς, δπως καὶ τὸ παλαιόν
ἐφύμνιον. Φυσικόν ἦτο βεβαίως νά ποιηθοῦν διάφοροι
σειραὶ εἱρμῶν ὑπό διαφόρων ποιητῶν. Καὶ ἄλλοι μέν ἐξ
αὐτῶν βασίζονται ἐπὶ τοῦ κειμένου τῶν βιβλικῶν φδῶν,
δανειζόμενοι φράσεις ἢ καὶ δλοκλήρους στίχους ἐξ αὐτῶν
τοιοῦτοι είνοι π.χ. οἱ εἱρμοὶ Βοηθός καὶ σκεπαστῆς, τῆς α'
φδῆς τοῦ Μεγάλου Κανόνος. Πρόσεχε, οὐρανέ καὶ λαλήσω,
τῆς β' φδῆς τοῦ αὐτοῦ κανόνος κ.ἄ. Ἀλλοι δέ ἀναφέρονται
γενικῶς εἰς τὸ θέμα τῆς φδῆς, χωρὶς νά ἐλλείπουν ἐξ αὐτῶν
χαρακτηριστικαὶ φράσεις τῶν ἀντιστοίχων φδῶν, ως λ.χ.
οἱ γνωστότατοι εἱρμοὶ Ἀρματηλάτην Φαραὼ καὶ Υγράν διο-

δεύσας ώσει ξηράν κ.ά. Ἀρχαιοπρεπέστεροι κατά τὴν γνώμην μου δέον νά θεωρηθοῦν οἱ είρμοι τῆς πρώτης κατηγορίας, οἱ όποιοι προσεγγίζουν τὰ ὀρχαῖα ἐφύμνια. Ἀλλη ἔξελιξις εἰς τὴν ποίησιν είρμον ἡτο ἡ προσαρμογή αὐτῶν εἰς τὸ θέμα τῆς ἀγομένης ἑορτῆς. Τοιοῦτοι είναι κυρίως οἱ είρμοι τῶν κανόνων τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν, π.χ. οἱ είρμοι τῶν κανόνων τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανειῶν, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τοῦ Πάσχα κ.ά.

Τό επόμενον βῆμα ἡτο ἡ σύγθεσις περισσοτέρων στροφῶν δι' ἔκάστην φδήν, ώστε νά ἀποφεύγεται ἡ πολλαπλὴ ἐπανόληψις τοῦ είρμου. Αἱ στροφαὶ αὐταὶ ἐποιοῦντο κατά τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέλος τοῦ προτασσόμενου είρμου, ἡσαν δηλ. προσόμοιοι πρός αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο προφανῶς ὀνομάσθησαν τροπάρια, ως τρέπουσαι τὸ μέλος αὐτῶν πρός τὸν είρμον. Ἐντεῦθεν Θεόδωρος δὲ Ἀλεξανδρεὺς παρατηρεῖ διτι «ἔάν τις θέλῃ ποιῆσαι κανόνα, πρῶτον δεῖ μελίσσαι τὸν είρμον, είτα ἐπαγαγεῖν τὰ τροπάρια ἰσοσυγγενῆτα καὶ διμοτονοῦντα τῷ είρμῳ καὶ τὸν σκοπόν (δηλ. τὸ μέλος) ἀποσφέζοντα»⁴. Οὗτως ἀπετελέσθησαν διμάδες τροπαρίων δι' ἔκάστην βιβλικήν φδήν, κληθεῖσαι καὶ αὐτοὶ φδαὶ. Τό σύνολον τῶν φδῶν τούτων δι' ἔκάστην ἡμέραν ἡ ἑορτὴν ἀπετέλεσε τὸν κανόγια αὐτῆς.

Τέλος, εἰς μεταγενεστέραν ὄπωσδήποτε ἐποχὴν, ἐποιήθησαν δύο καὶ τρεῖς κανόνες δι' ἔκάστην ἡμέραν ἡ ἑορτὴν, ώστε σήμερον εἰς τάς πλείστας ἡμέρας τοῦ ἔτους νά μῆ παρίστατοι ἀνάγκη ἐπαναλήψεως τῶν τροπαρίων. Οὗτω π.χ. διά τάς Κυριακάς προβλέπονται τρεῖς κανόνες τῆς Ὁκτωήχου (ἀναστάσιμος, σταυροαναστάσιμος καὶ τῆς Θεοτόκου) καὶ δὲ τοῦ Μηναίου διά τάς καθημερινάς δύο τῆς Ὁκτωήχου καὶ δὲ τοῦ Μηναίου. Εἰς δλίγας μόνον δεσποτικάς ἑορτάς (Ὑπαπαντῆς, Εὐαγγελισμοῦ, Βαΐων καὶ καθ' δλην τὴν Μ. Ἐβδομάδα, Πάσχα, Θωμᾶ καὶ Ὑψώσεως Σταυροῦ) ἔχομεν ἔνα καὶ μόνον κανόνα.

Κατά ταῦτα δυνάμεθα νά καθορίσωμεν ώς ἔξης τὴν πορείαν τῆς γενέσεως τῶν κανόνων:

α. Σύντομα ἐφύμνια δι' ἔκάστην φδήν.

4. Π. Τρεμπέλα, 'Υμνογραφία, σ. λγ'.

β. Ποίησις ἐκτενεστέρων ἐφυμνίων (είρμων).

γ. Ποίησις περισσοτέρων τοῦ ἐνός τροπαρίων δι' ἐκάστην ώδην.

δ. Ποίησις περισσοτέρων τοῦ ἐνός κανόνων δι' ἐκάστην ήμέραν.

Ἐφ' ὅσον αἱ βιβλικαὶ ώδαι εἰναι ἐννέα, ἐπρεπε καὶ οἱ κανόνες νά εἰναι ἐν νεα φ δι οι Πράγματι οἱ παλαιότεροι κανόνες εἰχον ἐννέα ώδάς. Ἐνωρίς διως ἡ στιχολογία τῆς β' ώδης, διὰ τὸ αὐτότηρόν καὶ ἐλεγκτικὸν περιεχόμενον αὐτῆς, περιωρίσθη εἰς τὴν Μ. Τεσσαρακοστήν. Διὰ τούτο οἱ πλειστοι κανόνες σήμερον δέν ἔχουν β' ώδην, εἰναι δηλ. ὁκ τα φ δι οι, θεωροῦνται διως πλήρεις. Πολλῶν δέ ἐννεαφδίων κανόνων ἔξεβληθη ἡ β' ώδη, ως μαρτυρεῖται ἐκ τῶν ἀκροστιχίδων αὐτῶν (βλ. πχ. τὸν σταυρώσιμον κανόνα τῆς Παρασκευῆς τοῦ α' ἥχου, τὸν κατανυκτικὸν τῆς Τρίτης τοῦ β' ἥχου, τὸν κανόνα τοῦ σεισμοῦ τῆς ΚΣΤ Ὀκτωβρίου, ὁ ὅποιος ὑπάρχει μετά τῆς β' ώδης ἐν τῷ Μ. Εὐχολογίῳ, κα.) Ἐκτός τῶν πλήρων κανόνων ἔχομεν τρι φ δι α διὰ τάς πέντε ήμέρας ἐκάστης ἑβδομάδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, περιλαμβάνοντα μίαν τῶν πέντε πρώτων ώδῶν (τῇ Δευτέρᾳ τὴν α', τῇ Τρίτῃ τὴν β', τῇ Τετάρτῃ τὴν γ', τῇ Πέμπτῃ τὴν δ' καὶ τῇ Παρασκευῇ τὴν ε'), ἀπαραιτήτως δέ η' καὶ θ'. Διὰ τὰ Σάββατα τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς ὑπάρχουν τε τρι φ δι α, περιλαμβάνοντα στ', ζ', η' καὶ θ' ώδάς. Τριώδια καὶ τετραώδια ἐποιήθησαν ὑπό τῶν ἀδελφῶν Ἰωσῆφ καὶ Θεοδώρου τῶν Στουδίων, καὶ διὰ τὴν περίοδον τοῦ Πεντηκοσταρίου, ταῦτα διως δέν περιελήφθησαν εἰς τὰ ἔντυπα Πεντηκοστάρια καὶ ως ἐκ τούτου δέν ψάλλονται σήμερον. Ἡ Μ. Τρίτη ἔχει δι φ δι ο ν, ἀποτελούμενον μόνον ἔξ η' καὶ θ' ώδης. Κατ' αὐτό ἐποιήθησαν προεόρτια διώδια διὰ τάς ἐσοτάς τῶν Χριστουγέννων (ΚΑ' Δεκεμβρίου) καὶ τῶν Θεοφανείων (Β' Ἰανουαρίου).

Κυριώτεροι ποιηταί κανόνων θεωροῦνται ὁ Ἀνδρέας Κρήτης ὁ Ἱεροσολυμίτης, ὀκμάσας κατά τὸ β' ἥμισυ τοῦ ζ' αἰ. καὶ τάς ἀρχὰς τοῦ η', καὶ οἱ ὀλίγον μεταγενέστεροι αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός καὶ Κοσμᾶς ὁ ἐπίσκοπος Μαιούμα, θετός ἀδελφός τοῦ προηγουμένου. Ἀσφαλῶς διως η παραγωγή είρμων η καὶ κανόνων δλοκλήρων είχεν ἀρχι-

σει πολύ ένωρίτερον. Οἱ τρεῖς οὔτοι μεγάλοι ὑμνῳδοὶ ἐκάλυψαν διὰ τῶν κανόνων αὐτῶν τὸ σύνολον σχεδόν τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἔορτῶν, ἀλλὰ καὶ τάς μνήμας πολλῶν ἀγίων. Μετ' αὐτούς πλεῖστοι ποιηταὶ κανόνων ἀνεδείχθησαν, καλύψαντες διὰ κανόνων τὸ σύνολον τόσον τοῦ ἐτησίου, δύον καὶ τοῦ ἑβδομαδικοῦ ἔορταστικοῦ κύκλου. Τέξ αὐτῶν κυριώτεροι είναι οἱ κατὰ τὸν θ' αἱ ὄκμασταντες Ιωσῆφ ὁ Σικελός, ὁ ἀποκληθεὶς Ὅμνογράφος, Θεοφάνις ὁ Γραπτός, ἐπίσκοπος Νικαίας, Θεόδωρος ὁ Στουδίτης καὶ ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Ιωσῆφ, ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Οἱ δύο τελευταῖοι ἐποίησαν κανόνας κυρίως διὰ τὴν περίοδον τοῦ Τριωδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου. Σημαντική διαφορά μεταξὺ τῶν παλαιοτέρων καὶ τῶν νεωτέρων ποιητῶν κανόνων είναι δι τοι πρῶτοι συνέθεσαν είρμούς πρωτοτύπους καὶ κατ' αὐτούς ἐποίησαν τὰ τροπάρια, ἐνῶ οἱ δεύτεροι ἔχρησιμοποίησαν τούς ύπό τῶν παλαιοτέρων συντεθέντας είρμούς.

Ἡ παραγωγή κανόνων, δχι ὅμως καὶ είρμων, δέν ἐπαυσε βεβαίως καὶ κατά τούς μετέπειτα αἰδώνας. Ἐκ τῶν ποιητῶν τῶν νεωτέρων χρόνων πρέπει νά μνημονεύσωμεν τὸν ὅγιον Νικόδημον τὸν Ἀγιορείτην καὶ τὸν πρό τινων ἐτῶν κομηθέντα μακαριστόν γέροντα Γεράσιμον Μικραγγιαννανίτην, δικαίως τιμηθέντα διό τοῦ ὀφφικίου τοῦ Ὅμνογράφου τῆς του Χριστοῦ Μεγάλης Ἑκκλησίας. Ὁ τελευταῖος, ἐκτός τῶν ὑπερδισχιλίων πλήρων ἀκολουθιῶν, τάς ὁποίας ἐποίησεν, εἰς τινας τῶν ὁποίων ὑπάρχουν δύο καὶ τρεῖς κανόνες, ἐποίησε καὶ Ἐβδομάδαριον, περιέχον Παρακλητικούς κανόνας δι' δλας τάς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, καὶ πλήρες ὀκτάηχον Θεοτοκάριον.

Οἱ κανόνες ἐγεννήθησαν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ Ὁρθρου, εἰς τὴν ὁποίαν είναι ἐντεταγμέναι αἱ ἐννέα βιβλικαὶ ώδαι, καὶ ἐκεῖ είναι ἡ κυρία θέσις αὐτῶν. Σύν τῷ χρόνῳ ὅμως οἱ κανόνες ἀπεδεσμεύθησαν ἀπό τῶν βιβλικῶν ώδῶν. Τοῦτο ἀσφαλῶς ἔγινε τό πρῶτον διὰ τάς δεσποτικάς καὶ θεομητορικάς ἔορτάς, διὰ τάς ὁποίας Ἰσως ἐθεωρήθησαν ἀκατάλληλοι αἱ βιβλικαὶ ώδαι, καὶ ἐπεκράτησε νά ψάλλωνται οἱ κανόνες αὐτῶν μετά καταλλήλων προῦμνιών : Δόξα τῇ ἀγίᾳ ἀναστάσει σου Κύριε Δόξα σοι, ὁ Θεός ἡμών, δόξα σοι. Ὅπερ-

αγία Θεοτόκε σώσον ἡμᾶς⁵. Η ἀποδέσμευσις αὕτη κατέστησε τούς κανόνας αὐτοτελές και ἀνεξάρτητον ύμνογραφικόν εἶδος, δυνάμενον νὰ ἐνταχθῇ και εἰς ἄλλας ἀκολουθίας ἑκτός του Ὁρθρου. Οὕτως ἐνετάχθησαν κανόνες εἰς τὴν ἀκολουθίαν του Ἀποδείπνου, εἰς τὸ Μεσονυκτικόν τῆς Κυριακῆς και εἰς ἄλλας ἀκολουθίας, ψαλλόμενοι πλέον οὐχὶ μετά τῶν στίχων τῶν βιβλικῶν ὡδῶν, ἀλλὰ μετά καταληγούν προύμνιων.

2. Η τάξις ψαλμωδίας τῶν κανόνων του Ὁρθρου.

Η τάξις ψαλμωδίας τῶν κανόνων ὑπέστη ἀναμφιβόλως ἐξέλιξιν τινα. Ἀρχικῶς, ώς εἴπομεν, οἱ κανόνες ἦσαν ἀναποσ্পάστως συνδεδεμένοι μετά τῶν βιβλικῶν ὡδῶν. Ἐκάστη ὡδὴ ἔστιχολογεῖτο δλόκλητος, μεθ' ἕκαστον δέ στίχον αὐτῆς ἐψάλλετο τὸ οἰκεῖον ἐφύμνιον. "Οταν δμως τό ὀρχικόν σύντομον ἐφύμνιον ἔξειλίχθη εἰς δλόκλητον τροπάριον, τὸν είρμον, ἡ πολλαπλὴ ἐπανάληψις αὐτοῦ μεθ' ἕκαστον στίχον και χρόνον ἀπήτει και κόρον προεκάλει. Τοῦτο ὠδήγησεν εἰς περιορισμόν τῶν στίχων ἐκάστης ὡδῆς και τῆς ἐπαναληψεως τοῦ είρμοῦ και τῶν τροπαρίων τῶν ὡδῶν. Ἐπεκράτησεν οὕτως ἡ συνηθεία νὰ λέγωνται οἱ πλεῖστοι στίχοι ἐκάστης φωνῆς ἀνευ τροπαρίων και μόνον εἰς τούς τελευταίους στίχους νὰ ἐπισυνάπτωνται τροπάρια. Ἀκολούθως ὁ ὀριθμός τῶν στίχων κατά τινας ἐπισήμους ἡμέρας περιωρίσθη ἐτι περισσότερον. ἐψάλλοντο δηλ. μόνον οἱ ἀπαιτούμενοι διά τὰ τροπάρια στίχοι (δπως συμβαίνει σήμερον εἰς τὰς ἐνορίας εἰς τούς ἐπιλυχνίους ψαλμούς και εἰς τούς αἰνους), ἐνῷ ἡ στιχολογία δλοκλήρων τῶν ὡδῶν διετηρήθη μόνον εἰς τὰς καθημερινάς. Τέλος, ώς εἴπομεν ἀνωτέρω, οἱ κανόνες τῶν δεσποτικῶν και θεομητορικῶν ἐορτῶν ἀπεδεσμεύθησαν τελείως ἀπό τῶν βιβλικῶν ὡδῶν. Η ἀποδέσμευσις αὕτη ἐπεξετάθη ἐν συνεχείᾳ εἰς τὰς Κυριακάς, εἰς δέ τούς ἐνο-

5. Τὴν παντελὴ ἀποδέσμευσιν τῶν κανόνων του Ὁρθρου ἀπό τῶν βιβλικῶν ὡδῶν δέν θεωρεῖ δρθῆν ὁ δσιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, λέγων δι τοι ἀπαιτούμενοι διά τὰ τροπάρια δέκα στίχοι πρέπει νὰ λέγωνται πάντοτε ἑκτός του Πάσχα και τῆς Διακαινησίμου Ἐβδομάδος (Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, Κῆπος χαρίτων, ἔκδ. 2α, Βόλος 1958, σ. 16, σημ. I).

ριακούς ναούς ἐγενικεύθη δι' ὅλας τάς ἡμέρας τοῦ ἔτους.
Οὕτω σήμερον διακρίνομεν τάς ἑξῆς περιπτώσεις:

- α. Στιχολογίαν ὀλοκλήρων τῶν ὁδῶν μετά τῶν κανόνων.
- β. Ψαλμῳδίαν μόνον τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὰ τροπάρια στίχων.

γ. Ψαλμῳδίαν τῶν κανόνων ὀνευ βιβλικῶν στίχων.

Ἐκ τῶν περιπτώσεων τούτων αἱ δύο πρῶται εύρισκουν ἐφαρμογὴν μόνον εἰς τάς μονάς, ἐνω εἰς τοὺς ἐνοριακούς ναοὺς τηρεῖται γενικῶς ἡ τρίτη.

Ἐχοντες ὑπὲρ ὅψιν τὸ ἀνωτέρω ἐπιχειροῦμεν ἐφεξῆς πλήρη κατά τὸ δυνατόν καὶ συστηματικὴν ἐκθεσιν, τρόπον τινὰ κωδικοποίησιν, τῆς τάξεως ψαλμῳδίας τῶν κανόνων, ἐπισημαίνοντες ποίᾳ ἡ πλήρης τάξις ἡ τηρουμένη εἰς τάς μονάς καὶ ποίᾳ ἡ τῶν ἐνοριῶν τοιαύτη.

(α) Πότε καὶ πῶς στιχολογοῦνται αἱ ὁδαὶ.

Κατά τὴν μοναχικὴν τάξιν τῶν παλαιῶν τυπικῶν αἱ βιβλικαὶ φοιτοῦσαι στιχολογοῦνται ἡ παραλείπονται κατὰ περίπτωσιν ὡς ἀκολούθως:

α) Κατὰ τὰς καθημερινάς, καθ' ᾧς ψάλλεται ἡ Παρακλητικὴ, στιχολογοῦνται αἱ ὁδαὶ ὀλόκληροι, εἰς δέ τοὺς τελευταίους τοῦ στίχους ἐκάστης καὶ εἰς τὸ Δόξα, καὶ νῦν ἐπισυνάπτονται ὁ είρμος καὶ τὰ τροπάρια τῶν κανόνων τῆς Παρακλητικῆς καὶ τοῦ Μηναίου, ψάλλονται δηλ. ἐν ὅλῳ τῷ τροπάριο. Ἡ ἀκριβῆς δομας αὐτῇ τάξις, καθ' ὃσον γνωρίζω, δέν τηρεῖται σήμερον οὔτε εἰς τάς μονάς, ἀλλ' ἀκολουθεῖται ἡ εὐθύς ὄμέσως περιγραφομένη τάξις τῆς β' περιπτώσεως.

β) Κατὰ τὰς Κυριακάς, κατὰ τὰς καθημερινάς, καθ' ᾧς τυγχάνουν ἔορταζόμενοι ἀγιοι καὶ δέν ψάλλεται ἡ Παρακλητικὴ, καὶ κατὰ τὰς προεορτίους καὶ μεθεόρτους ἡμέρας τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἔορτῶν αἱ ὁδαὶ δέν στιχολογοῦνται ὀλόκληροι, ἀλλὰ λέγονται ἐξ αὐτῶν στίχοι ἰσάριθμοι πρός τὰ ψαλλόμενα τροπάρια. Ἡτοι ἐκάστης ὠδῆς ψάλλεται πρῶτον ὁ είρμος δίς ὀνευ στίχου (ἐάν δέ ὁ ἀριθμός τῶν τροπαρίων εἴναι μεγαλύτερος τοῦ κανονικοῦ, ὁ είρμος ἀπαξ καὶ τὸ α' τροπάριον ὀνευ στίχου) ἐπειτα δέ οἱ τελευταῖοι δέκα στίχοι τῆς ὠδῆς καὶ τὸ Δόξα, καὶ νῦν μετά τῶν

τροπαρίων τῆς φδῆς. Οὗτο τά τροπάρια μετά τοῦ είρμου γίνονται πάλιν ιδ'. Ή στ' δμως καὶ ἡ θ' φδή στιχολογοῦνται δλόκληροι, διότι ὁ ὀριθμός τῶν στίχων αὐτῶν εἰναι δσος ἀπαιτεῖται διὰ τά τροπάρια.

γ) Κατά τάς δεσποτικάς καὶ θεομητορικάς ἑορτάς καὶ ἄλλας ἐπισήμους ἡμέρας παραλείπεται τελείως ἡ στιχολογία τῶν φδῶν καὶ ψάλλονται οἱ μὲν είρμοι δις ἀνευ στίχων, τά δέ τροπάρια εἰς ιβ' μετά τῶν καταλλήλων προμνίων, ήτοι: Δόξα τῇ ἀγίᾳ ἀναστάσει σου, Κύριε· Δόξα σοι, ὁ Θεός ἡμῶν, δόξα σοι· Σταυρέ τοῦ Χριστοῦ, σῶσον ἡμάς τῇ δυνάμει σου· Υπεραγία Θεοτόκε σῶσον ἡμάς· Ἀγιε τοῦ Θεοῦ, πρέσβευε ὑπέρ ἡμῶν κλ.π., εἰς δέ τά δύο τελευταῖα τροπάρια ἔκάστης φδῆς λέγεται ὀπωσδήποτε τό Δόξα, καὶ νῦν. Αἱ ἑορταὶ αὐταὶ εἰναι αἱ ἔξης: Τῆς Υψώσεως τοῦ Σταυροῦ, τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς πρώτης μεθεόρτου ἡμέρας αὐτῶν, τῆς Περιτομῆς, τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς πρώτης μεθεόρτου ἡμέρας αὐτῶν καὶ τῆς Μεταμορφώσεως, ἐκ δέ τῶν κινητῶν αἱ ἑορταὶ τοῦ Λαζάρου, τῶν Βαΐων καὶ δλης τῆς Μ. Εβδομάδος, τοῦ Πάσχα καὶ δλης τῆς Διακαινησίμου ἑβδομάδος, τοῦ Θωμᾶ, τῶν Μυροφόρων, τοῦ Παραλύτου, τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, τῆς Σαμαρείτιδος, τοῦ Τυφλοῦ, τῆς Αναληψεως, τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, αἱ θεομητορικαὶ τοῦ Γενεσίου, τῶν Είσοδίων, τῆς Υπαπαντῆς, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τῆς Κοιμήσεως, ἐάν τύχουν ἐν καθημερινῇ, καὶ αἱ ἀποδόσεις τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν, ἐπίσης ἐάν τύχουν ἐν καθημερινῇ, δχι δμως καὶ αἱ ἀποδόσεις τῶν ἑορτῶν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τοῦ Θωμᾶ, τῶν Μυροφόρων, τοῦ Παραλύτου, τῆς Σαμαρείτιδος καὶ τοῦ Τυφλοῦ. Εἰς πολλάς Μονάς ἡ τάξις αὐτὴ τηρεῖται σήμερον καὶ καθδλας τάς Κυριακάς καὶ κατά τῆς πανηγύρεις αὐτῶν.

δ) Κατά τάς καθημερινάς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς στιχολογοῦνται δλόκληροι αἱ φδαι, διὰ τάς ὁποίας ὑπάρχουν τριώδια, ήτοι τῇ Δευτέρᾳ ἡ α', τῇ Τρίτῃ ἡ β', τῇ Τετάρτῃ ἡ γ', τῇ Πέμπτῃ ἡ δ', τῇ Παρασκευῇ ἡ ε' καὶ τῷ Σαββάτῳ ἡ στ' καὶ ἡ ζ', καθ' ἔκάστην δέ ἡ η' καὶ ἡ θ'. Ἐκ δέ τῶν φδῶν, διὰ τάς ὁποίας δέν ὑπάρχουν τριώδια, λέγονται μόνον οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι καὶ τό Δόξα, καὶ νῦν, ὥστε τά τροπάρια τοῦ κανόνος τοῦ Μηναίου γίνονται μετά τοῦ είρμου ἔξ. Ή αὐτὴ τάξις τηρεῖται καὶ κατά τὴν ἑβδομάδα τῆς Τυρι-

ε) Ἐκάστην Τρίτην τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τῇ Τρίτῃ τῆς Τυρινῆς, τῷ Σαββάτῳ τῆς Ἀπόκρεω καὶ τῷ Σαββάτῳ τῆς Τυρινῆς, ὅτε ὑπάρχει β' ὡδὴ, στιχολογεῖται ὀλόκληρος ἡ β' βιβλική ὡδὴ, μετ' αὐτὴν δέ ψάλλεται ὁ εἱρμός τῆς β' ὡδῆς δις καὶ τὰ τροπάρια μετά τῶν καταλλήλων προύμνιων. (Δόξα σοι, ὁ Θεός ..., ἡ "Ἄγιοι τοῦ Θεοῦ...") καὶ τοῦ Δόξα, καὶ νῦν εἰς τὰ δύο τελευταῖα.

Πάντα τ' ἀνωτέρω τηροῦνται σήμερον μόνον εἰς τάς Μονὰς. Εἰς τούς ἐνοριακούς ναούς αἱ βιβλικαὶ ὡδαὶ οὐδέποτε ἄλλοτε λέγονται εἰμὴ μόνον κατά τάς καθημερινάς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ἄλλα καὶ τότε δέν στιχολογοῦνται μετά τῶν κανόνων, ἀλλ' ἀναγινώσκονται πρὸ αὐτῶν ἐν συνεχείᾳ καὶ μόνον ἡ θ' τῆς Θεοτόκου (ἡ Τιμωτέρα) ψάλλεται εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς. Ἀναγινώσκονται δέ ὀλόκληροι αἱ ὡδαὶ, διὰ τάς ὁποίας ὑπάρχουν τριώδια, ἢτοι:

Τῇ Δευτέρᾳ ἡ α', η' καὶ θ'.

Τῇ Τρίτῃ ἡ β', η' καὶ θ'.

Τῇ Τετάρτῃ ἡ γ', η' καὶ θ'.

Τῇ Πέμπτῃ ἡ δ', η' καὶ θ'.

Τῇ Παρασκευῇ ἡ ε', η' καὶ θ'.

Ἐκ τῶν λοιπῶν δέ φῶν ἀναγινώσκονται μόνον τό ἐν ἀρχῇ ἐφύμνιον καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι μετά τοῦ Δόξα, καὶ νῦν. Σημειωτέον δέ δι τῇ β' ὡδῇ ἀναγινώσκεται μόνον ἐκάστην Τρίτην, κατά δέ τάς ἄλλας ἡμέρας δέν λέγονται οὗτε οἱ τελευταῖοι στίχοι αὐτῆς, διότι κατ' αὐτάς δέν ὑπάρχουν τροπάρια δι' αὐτὴν οὔτε εἰς τό Μηγαίον οὔτε εἰς τό Τριψιδιον.

Ως θ' ὡδὴ ἀναγινώσκεται ἡ προσευχὴ τοῦ Ζαχαρίου, διότι ἡ ὡδὴ τῆς Θεοτόκου ψάλλεται, ως εἰπομέν, εἰς τὴν κανονικήν αὐτῆς θέσιν.

Αἱ ὡδαὶ στ' καὶ ζ' κανονικῶς πρέπει νά ἀναγινώσκωνται ὀλόκληροι κατά τά Σάββατα τῆς Β', Γ', Δ' καὶ Ε' ἐβδομάδος τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἀλλά κατά τάς ἡμέρας αὐτάς αἱ ὡδαὶ οὐδόλως στιχολογοῦνται εἰς τάς ἐνορίας. Ἰσως διὰ τοῦτο τό ΤΜΕ (σ. 237) δρίζει οὐχὶ εὐστόχως νά στιχολογῶνται αἱ ὡδαὶ αὐταὶ ὀλόκληροι τῇ Παρασκευῇ τῆς Τυρινῆς,

ἀλλά καὶ ἡ διάταξις αὐτῇ δέν τηρεῖται.

Μή στιχολογούμενων τῶν βιβλικῶν φδῶν εἰς τὰς ἐνορίας, οἱ μέν εἱρμοὶ ψάλλονται πάντοτε ἀνευ στίχου, τὰ δὲ τροπάρια μετά καταλλήλων προύμνιων, τά ὅποια ἐπίσης καλοῦνται στιχοὶ οἱ Οὗτοι είναι οἱ ἔξης:

Εἰς τὰ ἀναστάτιμα: Δόξα τῇ ἀγίᾳ ἀναστάσει σου, Κύριε.

Εἰς τὰ κατανυκτικά καὶ τὰ δεσποτικά: Δόξα σοι, ὁ Θεός ἡμῶν, δόξα σοι,

Εἰς τὰ τριαδικά: Ἅγια Τριάς, ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς.

Εἰς τὰ Θεοτοκία: Ὑπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς.

Εἰς τὰ τῶν ἀγγέλων: Ἅγιοι ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, πρεσβεύσατε ὑπέρ ἡμῶν.

Εἰς τὰ τοῦ Προδρόμου: Βαπτιστά τοῦ Χριστοῦ, πρέσβευε ὑπέρ ἡμῶν.

Εἰς τὰ τῶν ἀποστόλων: Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, πρεσβεύσατε ὑπέρ ἡμῶν.

Εἰς τὰ τῶν λοιπῶν ἀγίων γενικῶς: Ἅγιε (ἢ ἀγία) τοῦ Θεοῦ πρέσβευε ὑπέρ ἡμῶν. Ἐπί πολλῶν δέ ἀγίων: Ἅγιοι (ἢ ἄγιοι τοῦ Θεοῦ) πρεσβεύσατε ὑπέρ ἡμῶν.

Εἰς τὰ μαρτυρικά τῶν νεκρωσίμων κανόνων: Πρεσβείαις τῶν μαρτύρων σου, Χριστέ ὁ Θεός, ἀνάπαυσον τας ψυχάς τῶν δούλων σου.

Εἰς τὰ νεκρώσιμα: Αἱ ψυχαί αὐτῶν ἐν ἀγαθοῖς αὐλισθήσονται, ἢ Τό μνημόσυνον αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν.

Ἡ διάταξις τοῦ ΤΜΕ (σ. 22), καθ' ἣν «έπειδὴ ἐν ταῖς μεγάλαις δεσποτικαῖς ἑορταῖς οὐ στιχολογοῦνται κατά τὴν ἀρχαίαν τυπικήν διάταξιν αἱ θῷ φδαί, διὰ τοῦτο οὐδεὶς στίχος προψάλλεται τῶν τροπαρίων πασῶν τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν (πλὴν τῆς τοῦ Πάσχα, διε λέγεται τὸ Δόξα τῇ ἀγίᾳ ἀναστάσει σου, Κύριε,), ἀλλά μόνον εἰς τὰ δύο τελευταῖα τὸ Δόξα, καὶ νῦν», δέν είναι ὅρθη. Τό «ἀνευ στίχων» τῶν ἀρχαίων τυπικῶν σημαίνει βεβαίως ὅτι δέν λέγονται οἱ στίχοι τῶν βιβλικῶν φδῶν ἀλλά διὰ τοῦτο ἀκριβῶς πρέπει νά λέγωνται τότε ἄλλοι κατάλληλοι στίχοι. Ὁθεν καὶ οἱ κανόνες τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν δέον νά ψάλλωνται μετά στίχου Δόξα σοι, ὁ Θεός ἡμῶν, δόξα σοι, ὁ δέ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ μετά στίχου Σταυρέ τοῦ Χριστοῦ, σῶσον ἡμᾶς τῇ δυνάμει σου. Τό αὐτό ισχύει καὶ διὰ τας ἑορτας τῆς Ὑπα-

παντῆς καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, δι’ ἃς ὁ ἀρμόζων στίχος εἶναι Ὑπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς. Ἀλλωστε αὐτό τὸ ΤΜΕ (σ. 22 καὶ 368) ἔξαιρει τὸν κανόνα τοῦ Πάσχα, διὰ τὸν ὅποιον ὄριζει στίχον Δόξα τῇ ἀγίᾳ ἀναστάσει σου, Κύριε τὸ δέ Τυπικόν τοῦ Κωνσταντίνου ὄριζει στίχον Δόξα σοι, ὁ Θεός ἡμῶν δόξα σοι, διὰ τοὺς κανόνας τῆς Μεσοπεντηκοστῆς (σ. 199) καὶ τῆς Ἀναλήψεως (σ. 203), τοὺς ὅποιους τὸ ΤΜΕ ὄριζει ἀνευ στίχων (σ. 380 καὶ 384). Ἐν συμπεράσματι οὐδέποτε οἱ κανόνες ψάλλονται ἀνευ στίχων. Εάν η αἰτιολογία τοῦ ΤΜΕ ήτο ὅρθη, τότε θὰ ἐπρεπε κατά μείζονα λόγον νὰ ψάλλονται ἀνευ στίχων οἱ κανόνες τῶν Ἀποδείπνων, του Μεσονυκτικοῦ τῆς Κυριακῆς καὶ τῶν Παρακλήσεων, διότι εἰς τὰς ἀκολουθίας αὐτάς δὲν προβλέπεται η στιχολογία τῶν βιβλικῶν φῶν. Εἶναι δῆμος πασίγνωστον δὲ οἱ κανόνες τῶν ἀκολουθιῶν αὐτῶν ψάλλονται πάντοτε μετά στίχων, τὴν δρθότητα δὲ τῆς τάξεως αὐτῆς οὐδεὶς ποτε ἡμφεσβήτησε.

β) *Ποῖοι κανόνες ψάλλονται.*

Ως πρὸς τοὺς ψαλτέους κανόνας ἡ μοναχικὴ τάξις προβλέπει κατά περίπτωσιν τά ἔξης:

α) Κατά τὰς Κυριακάς δλου τοῦ ἔτους, καθ’ ἃς δὲν συμπίπτει δεσποτικὴ ἡ θεομητορικὴ ἔορτή, ψάλλονται οἱ κανόνες τῆς Ὁκτωήχου, ὁ ἀναστάσιμος μετά τοῦ είρμου εἰς δ', ὁ σταυροαναστάσιμος εἰς γ', ὁ τῆς Θεοτόκου εἰς γ' καὶ ὁ τοῦ Μηναίου εἰς δ'.

β) Κατά τὰς δεσποτικάς ἔορτάς τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς Μεταμορφώσεως, καὶ ἀν ἀκόμη τύχουν ἐν Κυριακῇ, καθώς καὶ κατά τὰς Κυριακάς τῶν Βαΐων, τοῦ Θωμᾶ καὶ τῆς Πεντηκοστῆς λέγονται μόνον οἱ κανόνες τῆς ἔορτῆς, ἐάν μέν εἶναι εῖς, εἰς ιδ', ἐάν δέ εἶναι δύο, ὁ πρῶτος εἰς η' καὶ ὁ δεύτερος εἰς στ'.

γ) Κατά τὴν ἔορτήν τῆς Περιτομῆς τοῦ Κυρίου, ἐάν τύχῃ ἔκτος Κυριακῆς, ψάλλονται ὁ κανὼν τῆς ἔορτῆς μετά τῶν είρμων εἰς στ' καὶ ὁ τοῦ ἀγίου Βασιλείου εἰς η'. Εάν δῆμος τύχῃ ἐν Κυριακῇ, ψάλλονται ὁ ἀναστάσιμος εἰς δ', ὁ τῆς ἔορτῆς ἀνευ είρμων εἰς δ' καὶ ὁ τοῦ ἀγίου εἰς στ'.

δ) Έάν ἐν Κυριακῇ συμπέσῃ θεομητορική ἔορτή (τοῦ

Γενεσίου, τῶν Εισοδίων, τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ τῆς Κοιμήσεως, καθώς καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἐάν τύχῃ τῇ Β', Δ' ἡ Ε' Κυριακὴ τῶν νηστειῶν) ἡ ἀπόδοσις δεσποτικῆς ἡ θεομητορικῆς ἐορτῆς, ψάλλονται ὁ ἀναστάσιμος εἰς δ', ὁ σταυροαναστάσιμος εἰς β' καὶ οἱ τῆς ἐορτῆς εἰς η'. στιχολογεῖται δὲ εἰς τὴν θ' ἡ *Τιμιωτέρα*. Ἡ ἐορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ λόγω τῆς συμπτώσεως αὐτῆς μετὰ διαφόρων ἡμερῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς παρουσιάζει πολλὰς παραλλαγάς ως πρός τοὺς ψαλλομένους κανόνας, τὰς ὅποιας δὲν θεωροῦμεν σκόπιμον να ἔκθεσμεν.

ε) Κατά τάς Θεομητορικάς ἐορτάς, ἐάν τύχουν ἑκτός Κυριακῆς, ψάλλονται μόνον οἱ κανόνες τῆς ἐορτῆς ώς ἐν περιπτώσει β' καὶ δὲν στιχολογεῖται ἡ *Τιμιωτέρα*.

στ) Ἐάν ἐν Κυριακῇ τύχῃ ἐορταζόμενος ἄγιος, ψάλλονται ὁ ἀναστάσιμος κανὼν εἰς δ', ὁ σταυροαναστάσιμος εἰς β', ὁ τῆς Θεοτόκου εἰς β' καὶ ὁ τοῦ ἀγίου εἰς στ', εἰς μνήμας δὲ ἐπισημοτέρων ἀγίων εἰς η', καταλιμπανομένου τοῦ σταυροαναστασίμου κανόνος.

ζ) Κατά τάς Κυριακάς τοῦ Τριψίου (πλήν τῶν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως καὶ τῶν Βαΐων) ψάλλονται οἱ κανόνες τῆς Ὁκτωήχου ώς εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν καὶ ὁ τοῦ Τριψίου εἰς στ'. Τό αὐτό γίνεται καὶ τῇ Κυριακῇ τῶν Ἀγίων Πάντων. Τῇ Κυριακῇ δμως τῶν πατέρων τῆς Α' Οἰκουμ. συνόδου ψάλλονται ὁ ἀναστάσιμος κανὼν εἰς δ', ὁ τῆς Ἀναλήψεως εἰς δ' καὶ ὁ τῶν πατέρων εἰς στ'.

η) Τῇ Κυριακῇ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως ψάλλονται ὁ ἀναστάσιμος εἰς δ', ὁ τῆς Θεοτόκου εἰς β' καὶ ὁ τοῦ Σταυροῦ εἰς η' ἀνευ τῶν εἰρμῶν, ἡ συνηθέστερον καταλιμπάνονται οἱ κανόνες τῆς Ὁκτωήχου καὶ ψάλλεται μόνον ὁ τοῦ Σταυροῦ ώς ἔξης: Ὁ εἰρμός ἐκάστης ὧδης δις, τό μετ' αὐτὸν ἀναστάσιμον τροπάριον ἐπίσης δις καὶ τὰ λοιπὰ τροπάρια μετά τοῦ τριαδικοῦ καὶ τοῦ θεοτοκίου εἰς ι'.

θ) Ἐάν ἐορταζόμενος ἄγιος τύχῃ ἐν καθημερινῇ, ψάλλεται πρῶτον κανὼν τῆς Θεοτόκου εἰς στ' καὶ ἐπειτα τοῦ ἀγίου εἰς η'. Συνήθως ψάλλεται ὁ κανὼν τῆς Μικρᾶς Παρακλήσεως. Διά τινας μνήμας ἀγίων δμως ὑπάρχουν ἐν τοῖς Μηναίοις εἰδικοί κανόνες τῆς Θεοτόκου αὗται είναι: τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (ΚΣΤ' Σεπτεμβρίου), τοῦ ἀγίου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου (Λ' Νοεμβρίου), τοῦ ἀγίου

Νικολάου (ΣΤ' Δεκεμβρίου), τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν (Λ' Ιανουαρίου) καὶ τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος (ΚΖ' Ιουλίου). Ἀλλά καὶ εἰς τάς μνήμας ἀλλων ἀγίων εἰναι δυνατόν νά ψαλῇ κατάλληλος κανὼν ἐκ τῆς Παρακλητικῆς. Εἰς τάς ἐ-ορτὰς τοῦ Γενεσίου τοῦ Προδρόμου (ΚΔ' Ιουνίου), τῶν Κορυφαίων Ἀποστόλων (ΚΘ' Ιουνίου) καὶ τῶν Δώδεκα (Λ' Ιουνίου) δέν ψάλλεται κανὼν τῆς Θεοτόκου, ἀλλά μόνον οἱ τοῦ Μηναίου, εἰς δέ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἀγίου Δημητρίου (ΚΣΤ' Οκτωβρίου) προτάσσεται ὁ κανὼν τοῦ σεισμοῦ.

ι) Ἐν ψιλῇ καθημερινῇ ψάλλονται οἱ δύο κανόνες τῆς Παρακλητικῆς, ὁ μέν πρώτος εἰς στ', ὁ δέ δεύτερος εἰς δ', καὶ ὁ τοῦ Μηναίου εἰς δ', ἔάν δέ οἱ ἄγιοι εἰναι δύο, καταλιμπάνεται ὁ β' κανὼν τῆς Παρακλητικῆς.

ια) Κατά τάς προεορτίους ἡμέρας τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν ψάλλεται ὁ προεόρτιος κανὼν εἰς η' καὶ ὁ τοῦ ἀγίου εἰς στ', ἡ ὁ προεόρτιος εἰς στ' καὶ ὁ τοῦ ἀγίου εἰς η', ἔάν ἑορτάζεται ἐπισημότερον ἡ ἔάν υπάρχουν δύο ἄγιοι. Τό αὐτό γίνεται καὶ κατά τάς μεθεόρτους ἡμέρας, καθ' ἀς ψάλλεται ὁ κανὼν τῆς προηγηθείσης ἑορτῆς καὶ ὁ τοῦ ἀγίου τῆς ἡμέρας. Ήάν δέ οἱ κανόνες τῆς ἑορτῆς εἰναι δύο, ψάλλονται ἐναλλάξ ἡμέραν παρ' ἡμέραν.

ιβ) Κατά τάς Κυριακάς τῶν Μυροφόρων, τοῦ Παραλύτου, τῆς Σωμαρείτιδος καὶ τοῦ Τυφλοῦ ψάλλονται ὁ κανὼν τοῦ Πάσχα εἰς στ', ὁ τῆς Θεοτόκου εἰς β' καὶ ὁ τῆς Κυριακῆς εἰς στ'.

ιγ) Κατά τὴν ἐβδομάδα τῆς Τυρινῆς ψάλλονται οἱ κανόνες τῆς Παρακλητικῆς καὶ τοῦ Μηναίου εἰς τάς ὡδάς, διά τάς δοποίας δέν υπάρχουν τριφδια· εἰς ἐκείνας διως, διά τάς δοποίας υπάρχουν τριώδια, καταλιμπάνονται οἱ κανόνες τῆς Παρακλητικῆς καὶ λέγονται ὁ τοῦ Μηναίου καὶ τά τριώδια. Τῇ δέ Τετάρτῃ καὶ τῇ Παρασκευῇ τῆς Τυρινῆς, καθ' ἀς τό Τριφδιον ἔχει ἐκτός τῶν τριώδιων καὶ πλήρη κανόνα, ψάλλονται εἰς μέν τάς ὡδάς, αἱ δοποῖαι δέν ἔχουν τριώδια, ὁ α' κανὼν τῆς Παρακλητικῆς, ὁ τοῦ Μηναίου καὶ ὁ τοῦ Τριφδιού, εἰς ἐκείνας δέ, αἱ δοποῖαι ἔχουν τριώδια, καταλιμπάνονται οἱ κανόνες τῆς Παρακλητικῆς καὶ τοῦ Μηναίου καὶ ψάλλονται μόνον οἱ τοῦ Τριφδιού.

ιδ) Κατά τάς καθημερινάς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς ψάλλονται μόνον οἱ κανόνες τοῦ Μηναίου καὶ τά τριώδια ἐκά-

στης ήμέρας, ό μέν τοῦ Μηναίου μετά τῶν είρμῶν εἰς στ', τά δέ τριῳδια εἰς η'.

ιε) Τέλος κατά τάς καθημερινάς τοῦ Πεντηκοσταρίου ψάλλεται πρώτον ὁ κανὼν τῆς προηγηθείσης Κυριακῆς η ἐ-ορτῆς εἰς στ' καὶ οἱ τοῦ Μηναίου εἰς η', ἐάν ἔορτόζωνται δύο ὄγιοι. Εἰς τάς μνήμας δύμως τοῦ ἀγίου Γεωργίου (ΚΓ' Ἀπριλίου) κοί τοῦ ὄγιου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (Η' Μαΐου) εἰθισται νά ψάλλεται ὁ κανὼν τοῦ Πάσχα ἀντί τοῦ τῆς προηγηθείσης Κυριακῆς. Τοῦτο δύμως δέν iσχύει, ἐάν αἱ μνήμαι αὗται τύχουν εἰς τά μεθέορτα τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

Τά ἀνωτέρω τηροῦνται ώς ἐπί τό πλεῖστον καὶ εἰς τοὺς ἐνοριακούς ναούς, μὲ τούς ἔξης δύμως περιορισμούς:

α) Κατά τάς Κυριακάς ψάλλεται μόνον ὁ ἀναστάσιμος κανὼν καὶ ὁ τοῦ Μηναίου η τοῦ Τριῳδίου. Ο σταυρο-αναστάσιμος καὶ ὁ τῆς Θεοτόκου οὐδέποτε ψάλλονται.

β) Κατά τάς ἐν Κυριακῇ θεομητορικάς ἑορτάς ψάλλεται μόνον η θ' φδὴ τῆς ἑορτῆς καὶ δέν στιχολογεῖται η Τιμιωτέρα.

γ) Τῇ Κυριακῇ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως ψάλλεται μόνον ὁ κανὼν τοῦ Σταυροῦ μετά τῶν είρμῶν αὐτοῦ. Τό αὐτό γίνεται καὶ τῇ Κυριακῇ πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, ἐπειδὴ καὶ τῆς Κυριακῆς ταῦτης δ κανὼν ἔχει εἰς ἐκάστην φδὴν μετά τὸν είρμον ἐν ἀναστάσιμον τροπάριον.

δ) Κατά τάς Κυριακάς τῶν Μυροφόρων, τοῦ Παραλύτου, τῆς Σαμαρείτιδος καὶ τοῦ Τυφλοῦ ψάλλεται μόνον δ κανὼν τοῦ Πάσχα καὶ δ τῆς Θεοτόκου, παραλειπομένου τοῦ κανόνος τῆς Κυριακῆς.

ε) Περιορισμός γίνεται καὶ εἰς τὴν ποσότητα τῶν τροπαρίων, ως δρίζεται ἐν τῇ ἐπομένῃ παραγράφῳ.

γ) Ποσότης τῶν τροπαρίων.

'Ως πρός τὴν ποσότητα τῶν τροπαρίων ἐκάστης φδὴς iσχύουν τά ἔξης:

Κατά τὴν μοναχικὴν τάξιν, ως ἡδη εἴπομεν ἀνωτέρω, — τά τροπάρια ἐκάστης φδὴς μετά τοῦ είρμοῦ γίνονται πάντοτε id'. Πρός τοῦτο, δταν τά τροπάρια είναι δλιγώτερα, διπλασιάζονται δσα ἔξ αυτῶν ἀπαιτοῦνται, διά νά συμπλη-

ρωθῇ ὁ ἀριθμός. Οὐδέποτε δικαιολογούνται τὰ τριαδικά καὶ τὰ θεοτοκία. Ὁ εἰρμός ἐκάστης φῶνται πάντοτε δις, τὰ δέ τροπάρια εἰς ιβ'. Ἐάν δικαιολογούνται πάντοτε περισσότερα τῶν προβλεπομένων, τότε ψάλλεται ὁ εἰρμός ἀπαξ καὶ τὸ α' τροπάριον ἀπαξ ἀνευ στίχου.

Κατὰ τὰς ἑορτὰς, αἱ ὥποιαι ἔχουν Ἑνα μόνον κανόνα, ἔχοντα μόλις δύο η τρία τροπάρια ἐν ἑκάστῃ φῶνται ταῦτα ψάλλονται ἑξάκις μὲν, ἔάν εἰναι δύο, τετράκις δὲ, ἔάν εἴναι τρία, πρός συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ ιβ'. Ψάλλονται δέ οὐχὶ ἐν συνεχείᾳ ἑξάκις τὸ α' καὶ ἐπειτα ἑξάκις τὸ β', ἀλλὰ δις τὸ α', ἐπειτα δις τὸ β', πάλιν δις τὸ α', δις τὸ β' κ.ο.κ. Π.χ. η α' φῶνται τοῦ κανονός τοῦ Πάσχα, ἔχουσα μόνον δύο τροπάρια ψάλλεται ως ἑξῆς:

‘Ο εἰρμός Ἀναστάσεως ἡμέρα. (δις).

Δόξα τῇ ἀγίᾳ... Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις... (δις).

Δόξα τῇ ἀγίᾳ... Οὐρανοί μέν ἐπαξιώς ... (δις).

Δόξα τῇ ἀγίᾳ ... Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις ... (δις).

Δόξα τῇ ἀγίᾳ ... Οὐρανοί μέν ἐπαξιώς ... (δις).

Δόξα τῇ ἀγίᾳ ... Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις... (δις).

Δόξα Πατρί ... Οὐρανοί μέν ἐπαξιώς...

Καὶ νῦν ... Οὐρανοί μέν ἐπαξιώς...

Κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ψάλλονται καὶ αἱ φῶαι γ', ε' καὶ στ', καθώς καὶ η θ' μετά τῶν μεγαλυναρίων. Ή δ' φῶν δικαιολογούνται τρία τροπάρια, ψάλλεται ως ἑξῆς:

‘Ο εἰρμός Ἐπὶ τῆς θείας φυλακῆς.. (δις).

Δόξα τῇ ἀγίᾳ... Ἄρσεν μέν ως διανοῖξαν... (δις).

* Δόξα τῇ ἀγίᾳ ... Ὡς ἐνιαύσιος ἀμνός... (δις).

Δόξα τῇ ἀγίᾳ ... Ἄρσεν μέν ως διανοῖξαν... (δις).

Δόξα τῇ ἀγίᾳ ... Ὡς ἐνιαύσιος ἀμνός... (δις).

Δόξα Πατρί ... Ὁ θεοπάτωρ μέν Δαβίδ...

Καὶ νῦν ... Ὁ θεοπάτωρ μέν Δαβίδ...

Κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ψάλλονται καὶ αἱ φῶαι ζ' καὶ η'.

‘Ιδιορρυθμίαν παρουσιάζει δ α' κανών τῆς Πεντηκοστῆς, δοτις ἔχει εἰς μέν τὰς φῶας α', δ', ζ', η', καὶ θ' ἀνά δύο τροπάρια, εἰς δέ τὰς γ', ε' καὶ στ' μόνον ἐν τροπάριον. ‘Ο κανών οὗτος δέον νά ψαλῇ εἰς η', διότι υπάρχει καὶ δεύτερος κανών ψαλλόμενος εἰς ξέν. ‘Οθεν εἰς μέν τὰς φῶας, αἱ ὥποιαι ἔχουν δύο τροπάρια, ψάλλεται πρῶτον δ εἰρμός δις, ἐπειτα τὰ τροπάρια δις ἔκαστον καὶ πάλιν ἀνά μίαν. Εἰς δέ τὰς

* Δόξα τῇ ἀγίᾳ ... Ο θεοπάτωρ μέν Δαβίδ... (δις)

ώδας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐν μόνον τροπάριον, ἐπαναλαμβάνεται καὶ ὁ είρμος ὡς τροπάριον, ητοι ψάλλεται πρῶτον ὁ είρμος δίς, ἐπειτα τὸ τροπάριον δίς καὶ πάλιν ὁ είρμος δίς καὶ τὸ τροπάριον δίς, ἀκολούθως δὲ ἡ ἀντίστοιχος ώδη τοῦ β' κανόνος.

Εἰς τὰς ἑνορίας δέν τηροῦνται αἱ ἀνωτέρω διατάξεις ἀλλὰ ισχύουν γενικῶς τὰ ἔξης ως πρός τὴν ποσότητα τοιν τροπαρίων;

α) Ἐάν ψάλλωνται δύο ἡ τρεῖς κανόνες, ἐκαστος αὐτῶν ψάλλεται εἰς δ' καὶ συνεπῶς τὰ τροπάρια ἐκάστης ώδῆς μετά τοῦ είρμου γίνονται η' ἡ ιβ'.

β) Ἐάν δὲ κανῶν είναι εἷς, ψάλλεται εἰς στ', διπλασιαζομένων, ἐάν παρίσταται ἀνάγκη, τοῦ είρμου καὶ ἀλλων τροπαρίων. Σήμερον δμως πολλάκις ὁ εἷς καὶ μοναδικός κανῶν ψάλλεται χάριν συντομίας εἰς δ'. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἐάν ώδη τις ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ είρμου καὶ δύο μόνον τροπαρίων, σκόπιμον θεωροῦμεν νά μή διπλασιάζεται ὁ είρμος, ἀλλὰ τὸ μετ' αὐτὸν τροπάριον, ὥστε νά μή λεγεται εύθυς μετά τὸν είρμον τὸ Δόξα Πατρί..., ἀλλὰ νά λεγεται ἐν τοὐλάχιστον τροπάριον μετά τοῦ οἰκείου προύμνιου (στίχου). Π.χ. η α' ώδη τοῦ κανόνος τοῦ Πάσχα θα ψαλῇ οὕτως :

Ο είρμος Ἀναστάσεως ήμέρα ... (ἀπαξ).
Δόξα τῇ ἀγίᾳ ... Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις...
Δόξα Πατρί... Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις...
Καὶ νῦν ... Οὐρανοὶ μέν ἐπαξίως...

δ. Γενικαὶ διατάξεις διά τοὺς κανόνας τοῦ Ὀρθρου.

Τῶν ώδῶν α', γ', ε', ζ' καὶ θ' ἀρχεται πάντοτε ὁ α' χορός τῶν δέ ώδῶν β' (ὅταν ὑπάρχῃ), δ', στ' καὶ η' ὁ β' χορός. Ο ἀριθμός τῶν τροπαρίων ἐκάστης ώδῆς πρέπει νά είναι ἀρτιος, ὥστε ὁ ἀρξάμενος χορός νά είπῃ τὸ Δόξα Πατρί..., ὁ δέ ἔτερος τὸ Καὶ νῦν...

Οταν προβλέπεται νά ψαλοῦν δύο ἡ τρεῖς κανόνες, ψάλλεται πρῶτον ἡ α' ώδη τοῦ α' κανόνος μετά τοῦ είρμου, ἐπειτα ἡ α' τῶν ἀλλων κανόνων ἀνευ τῶν είρμων. Τό αὐτό γίνεται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ώδάς.

Κατ' έξαίρεσιν ψάλλονται μετά τῶν είρμῶν καὶ οἱ δεύτεροι κανόνες τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων, τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἐπίσης ψάλλονται οἱ είρμοι τῆς δ' καὶ τῆς θ' ὡδῆς τοῦ β' κανόνος τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ β' τμήματος τῆς θ' ὡδῆς τῆς Υψώσεως τοῦ Σταυροῦ.

Οἱ είρμοι ψάλλονται πάντοτε ἀνευ στίχου, ἐνῷ τῶν ἄλλων τροπαρίων προτάσσονται στίχοι τῶν βιβλικῶν φῶν ἢ τὰ κατάλληλα προῦμνια. Τῶν δύο τελευταίων τροπαρίων ἑκάστης ὡδῆς προτάσσεται ἀπαραιτήτως τὸ Δόξα Πατρὶ... καὶ τὸ Καὶ νῦν... Εάν οἱ κανόνες εἰναι δύο ἢ τρεῖς, ταῦτα λέγονται μόνον εἰς τὸ τέλος τοῦ τελευταίου κανόνος.

Εἰς τὴν η' ὡδὴν ἀντί τοῦ Δόξα Πατρὶ... λέγεται ὁ στίχος Εὐλογοῦμεν Πατέρα, Υἱόν καὶ Ἀγίον Πνεῦμα τὸν Κύριον.

Εἰς τὴν θ' ὡδὴν στιχολογεῖται πάντοτε ἡ Τιμιωτέρα, ἡτοι μεθ' ἔκαστον στίχον τῆς ὡδῆς τῆς Θεοτόκου ψάλλεται ὁ είρμος. Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερούμβημ, μετά δέ τὴν ὡδὴν τῆς Θεοτόκου ψάλλεται ὁ είρμος τοῦ κανόνος καὶ τὰ τροπάρια αὐτοῦ μετά τῶν στίχων τῆς προσευχῆς τοῦ Ζαχαρίου. Η Τιμιωτέρα παραλείπεται μόνον κατά τὰς δεσποτικὰς ἐ-ορτὰς καὶ τὰς ἐκτός Κυριακῆς θεομητορικάς, καθ' ᾧς παραλείπεται τελείως ἡ στιχολογία τῶν φῶν. Σήμερον εἰς πολλὰς μονάς ἡ στιχολογία τῶν φῶν παραλείπεται καὶ κατά τὰς Κυριακάς καὶ τὰς πανηγύρεις, εἰς τὴν θ' διμοσίην στιχολογεῖται ἡ Τιμιωτέρα.

Μετά τὴν γ' ὡδὴν τῶν κανόνων γίνεται μικρά συναπτή καὶ μετ' αὐτήν ψάλλονται τὰ μεσφδια καθίσματα. Μετά τὴν στ' ὡδὴν γίνεται πάλιν μικρά συναπτή καὶ μετ' αὐτήν ἀναγινώσκονται τὸ κοντάκιον, ὁ οἶκος καὶ τὸ συναξάριον τῆς ήμέρας. Πρό τῆς θ' ὡδῆς ἐκφωνεῖ ὁ διάκονος. Τὴν Θεοτόκον καὶ Μητέρα τοῦ Φωτός ἐν ὑμνοῖς τιμῶντες μεγαλύνομεν, μετά δέ τὴν θ' γίνεται μικρά συναπτή καὶ μετ' αὐτήν ψάλλονται τὰ ἔξαποστειλάρια.

Καὶ ὑπό τοῦ ἐν χρήσει διὰ τὰς ἐνορίας ΤΜΕ προβλέπεται ἡ ψαλμωδία δὲν τῶν φῶν τῶν κανόνων ἑκάστης ήμέρας. Σήμερον διμοσίην τοῦτο τηρεῖται μόνον κατά τὴν Μ. Ἐβδομάδα, τὸ Πάσχα καὶ τὴν Διακαινήσιμον καὶ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Πάσχα. Κατά τὰς λοιπὰς ήμέρας τοῦ ἑτούς

ψάλλονται συνήθως μόνον ἡ α' καὶ ἡ γ' φδή, μετά δέ τὴν μικράν συναπτήν καὶ τὰ μεσωδια καθίσματα λέγεται εὐθύς ἡ ἑτέρα μικρά συναπτή, ἀναγινώσκονται τό κοντάκιον, ὁ οἶκος καὶ τό συναξάριον καὶ μετ' αὐτό εὐθύς ψάλλονται αἱ καταβασίαι, περὶ ὧν ἐν τῇ ἐπομένῃ παραγράφῳ.

Τὰ τροπάρια τῆς θ' ὠδῆς προβλέπεται ὑπό τοῦ ΤΜΕ νά ψαλούν μετά τῶν ἄλλων φδῶν πρὸ τῶν καταβασιῶν Σήμερον ὅμως γενικῶς παραλειπονται καὶ αὐτά μετά τῶν ἄλλων φδῶν, εἰς τὴν θέσιν δὲ τῆς θ' στιχολογεῖται ἡ Τιμιωτέρα καὶ μετ' αὐτήν ψάλλεται εὐθύς ἡ καταβασία. Κατά τάς δεσποτικάς ὅμως καὶ θεομητορικάς ἔορτάς καὶ τάς ἀποδόσεις τῶν δεσποτικῶν ἔορτῶν, καὶ ἂν ἀκόμη τύχουν ἐν Κυριακῇ, ψάλλεται ἀντί τῆς Τιμιωτέρας ἡ θ' φδή τῶν κανόνων τῆς ἔορτῆς, μόνον δέ κατά τάς ἐν Κυριακῇ ἀποδόσεις τῶν θεομητορικῶν ἔορτῶν καὶ τῶν δεσποτικῶν τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τῆς Ὑψώσεως, καθώς καὶ εἰς τὴν ἔορτήν τῶν Τριῶν ἱεραρχῶν ψάλλεται καὶ ἡ Τιμιωτέρα καὶ ἡ θ' φδή (ΤΜΕ Προθεωρία § 29, σελ. 25). Κατά τάς Κυριακάς τῶν Μυροφόρων, τοῦ Παραλύτου, τῆς Σαμαρείτιδος καὶ τοῦ Τυφλοῦ παραλείπεται ἡ Τιμιωτέρα καὶ ψάλλεται ἡ θ' φδή τοῦ Πάσχα μετά τῶν θεοτοκιῶν Συμφώνως Παρθένε, καὶ Εὐφραίνου, ἀγάλλου.

Τέλος σημειωτέον, δτι, ἐπειδὴ εἰς τάς ἐνορίας αἱ καταβασίαι δέν ψάλλονται εἰς τό τέλος ἐκάστης φδῆς, ως ἀπαιτεῖ ἡ ἀρχαία τάξις, εἰς τὴν δ' φδήν τό τέλος τοῦ Καὶ νῦν λέγει ὁ β' χορός, διὰ ν' ἀρχίσῃ ὁ α' τὴν ε' φδήν, εἰς δέ τὴν ε' καὶ τὴν ζ' φδήν τό τέλος λέγει ὁ α' χορός, διὰ ν' ἀρχίσῃ ὁ β' τὴν στ' καὶ τὴν η' φδήν.

Κατά τά λοιπά ισχύουν αἱ προεκτεθεῖσαι διατάξεις.

3. Αἱ καταβασίαι

Κ α τ α β α σ i α i λέγονται οἱ εἰς τό τέλος ἐκάστης φδῆς είρμοι. Ή δονομασία ὀφείλεται εἰς τό δτι οἱ είρμοι οὗτοι ἐψάλλοντο ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν χορῶν κατερχομένων ἀπό τῶν στασιδίων καὶ ἐνουμένων εἰς τό μέσον τοῦ ναοῦ. Ή ἀρχαία αὕτη συνήθεια τηρεῖται πολλαχοῦ μέχρι σήμερον κατά τὴν ἔορτήν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, δτε οἱ δύο χοροὶ ὁμοῦ ψάλλουν εἰς τό μέσον τοῦ ναοῦ τὴν καταβασίαν

τῆς α' ωδῆς Χριστός γεννάται.

Η ἀρχὴ τῶν καταβασιῶν ἀνάγεται ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἀρχαὶαν τάξιν, καθ' ἥν μετὰ τὸ Δόξα, καὶ νῦν ἐκάστης ωδῆς ἐπανελαμβάνετο τὸ ἑφύμνιον αὐτῆς ἢ ὀργότερον ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθών είρμός. "Οταν τὰ τροπάρια ἐκάστης ωδῆς ἐπολλαπλασιάσθησαν, καθωρίσθη δπως εἰς τὸ τέλος αὐτῆς, ἀφοῦ ψαλουν δλα τὰ τροπάρια τῆς ωδῆς, ἐπαναλαμβάνεται ὁ είρμός αὐτῆς. "Οταν δέ οἱ κανόνες ἔγινον δύο καὶ τρεῖς, ως καταβασίαι ἐψάλλοντο οἱ είρμοι τοῦ τελευταίου κανόνος. Τοῦτο τηρεῖται σήμερον κατά τὰς Κυριακάς τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου, τοῦ Ἀσώτου, τῆς Ἀπόκρεω, τῆς Τυρινῆς καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ κατά τὰς ἑορτάς τοῦ Λαζάρου καὶ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, καθ' ἄς, ψαλλομένων δύο κανόνων, καταβασίαι λέγονται οἱ είρμοι τοῦ δευτέρου.

Σύν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νά ψάλλωνται κατά ἐποχάς ως καταβασίαι οἱ είρμοι τῶν κανόνων προσεγγιζούσης ἡ προηγηθείσης δεσποτικῆς ἡ θεομητορικῆς ἑορτῆς. Ούτω π.χ. ἀπό τῆς ΚΑ' Νοεμβρίου ψάλλονται ως καταβασίαι οἱ είρμοι τοῦ α' κανόνος τῶν Χριστουγέννων, ἐνῷ ἀπό τῆς ΚΣΤ' Δεκεμβρίου μέχρι τῆς Λ' οἱ είρμοι τοῦ β' κανόνος. Ἀπό τῆς ΙΕ' Ιανουαρίου μέχρι τῆς ἀποδόσεως τῆς Υπαπαντῆς ψάλλονται καταβασίαι οἱ είρμοι τοῦ κανόνος τῆς ἑορτῆς ταύτης. Ἀπό τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀναλήψεως μέχρι τῆς Παρασκευῆς μετά τὴν Πεντηκοστῆν ψάλλονται καταβασίαι οἱ είρμοι τοῦ β' κανόνος τῆς Πεντηκοστῆς. Τὰς εἰς ἐκάστην περίοδον τοῦ ἔτους ψαλλομένας καταβασίας δρίζει τό Τυπικόν, καὶ δέν θεωροῦμεν σκόπιμον νά ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ἀνολυτικῶς τὰς σχετικάς διατάξεις.

Εἰς τινας μεγάλας ἑορτάς (Χριστουγεννα καὶ ἀπόδοσιν αὐτῶν, Περιτομὴν τοῦ Κυρίου, Θεοφάνεια καὶ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν, Πεντηκοστὴν καὶ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῆς, κατά δέ τὴν ἀρχαὶαν τάξιν καὶ εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Κομῆσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ τὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, διαν τύχη τῇ Γ' Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν, τῷ Σαββατῷ τοῦ Λαζάρου, τῇ Κυριακῇ τῶν Βαΐων ἡ τῇ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα) ψάλλονται διπλαὶ καὶ τριπλαὶ, ἵτοι οἱ είρμοι ἀμφοτέρων τῶν κανόνων. Τότε τὴν μίαν καταβασίαν ψάλλει ὁ ἐναρξάμενος τῆς ωδῆς χορός, τὴν δέ ἄλλην δ ἔτερος, τό δέ Λινοῦμεν, εὐλογοῦμεν κλπ. τῆς η' ωδῆς λέγεται μόνον εἰς τὴν α' καταβασίαν αὐ-

τῆς.

Αἱ καταβασίαι κανονικῶς ψάλλονται ἐκάστη μετά τὸ τέλος τῆς οἰκείας ώδῆς. Ὄταν τηρήται ἡ τάξις αὐτῇ, τὸ τέλος τῆς καταβασίας τῆς α' ώδῆς (μή ὑπαρχούσης, ὡς συνήθως, β' ώδῆς) ψάλλει ὁ β' χορός, διὰ ν' ἀρχίσῃ ὁ α' τὴν γ' ώδήν. Εἰς τάς καταβασίας τῶν ἄλλων ώδῶν δέν παριστάται ἀνάγκη νά γίνη τοῦτο. Ὄταν δύως αἱ καταβασίαι είναι διπλοὶ, δέν είναι μέν ἀνάγκη νά γίνη τοῦτο εἰς τὸ τέλος τῆς α' ώδῆς, είναι δύως ἀνάγκη νά γίνη εἰς ἄλλος ώδάς. Οὔτω τῆς δ' ώδῆς τὴν α' καταβασίαν ψάλλει ὁ β' χορός, τὴν β' ὁ α', τὸ δέ τέλος αὐτῆς ὁ β', διὰ ν' ἀρχίσῃ ὁ α' τὴν ε' ώδήν. Τό διάτιθετον γίνεται εἰς τὴν ε' ώδήν, διὰ ν' ἀρχίσῃ ὁ β' χορός τὴν στ', ωσαύτως καὶ εἰς τὴν ζ', διὰ νά ἀρχίσῃ ὁ β' χορός τὴν η'. Παραθέτομεν ως παράδειγμα τῆς τάξεως ταύτης τὴν ψαλμῳδίαν τῶν κανόνων τῶν Χριστουγέννων μετά τῶν καταβασιῶν αὐτῶν.

Ο α' χορός ἀρχεται τῆς α' ώδῆς Χριστός γεννᾶται, ἀφοῦ δέ ψαλοῦν τὰ τροπάρια τῆς α' ώδῆς ἀμφοτέρων τῶν κανόνων, ὁ α' χορός ψάλλει τὴν καταβασίαν Χριστός γεννᾶται, ὁ δέ β' τὴν ιαμβικήν Ἐσωσε λαόν, ὀλόκληρον.

Κατά τὴν αὐτήν ἀκριβῶς τάξιν ψάλλεται καὶ ἡ γ' ώδή, τῆς ὥποιας ἀρχεται καὶ πάλιν ὁ α' χορός, εἰς τὸ τέλος δέ αὐτῆς ψάλλει αὐτός μέν τὴν καταβασίαν Τῷ πρό τῶν αἰώνων, ὁ δέ β' τὴν ιαμβικήν Νεῦσον πρός ὑμνους δλόκληρον μετά καταλήξεως δριστικῆς, διὰ νά γίνη ἡ μικρά συναπτή.

Μετά τὴν μικράν συναπτήν καὶ τὴν ἀντί καθίσματος ὑπακοήν ὁ β' χορός ἀρχεται τῆς δ' ώδῆς, εἰς τὸ τέλος δέ αὐτῆς αὐτός μέν ψάλλει τὴν καταβασίαν Ράβδος ἐκ τῆς ριζῆς Ιεσσαί, ὁ δέ α' τὴν ιαμβικήν Γένους βροτείου, τῆς ὥποιας τὸ τέλος Εἰτας ἀνάπλασιν λόγος λέγει ὁ β'.

Ακολούθως ὁ α' χορός ἀρχεται τῆς ε' ώδῆς, εἰς τὸ τέλος δέ αὐτῆς αὐτός μέν ψάλλει τὴν καταβασίαν Θεός ὡν εἰρήνης, ὁ δέ β' τὴν ιαμβικήν Ἐκ νυκτός ἔργων, καὶ πάλιν ὁ α' τὸ τέλος αὐτῆς Εύρημεν κλέος.

Εἶτα ὁ β' χορός ἀρχεται τῆς στ' ώδῆς, εἰς τὸ τέλος δέ αὐτῆς ψάλλει αὐτός μέν τὴν καταβασίαν Σπλάγχνων Ιωνᾶν, ὁ δέ α' χορός τὴν ιαμβικήν Ναίων Ιωνᾶς μέχρι τέλους μετά καταλήξεως δριστικῆς διὰ τὴν μικράν συναπτήν.

Μετά τό συναξάριον ό α' χορός ἀρχεται τῆς ζ' φδης, εἰς τό τέλος δέ αὐτῆς ψάλλει αὐτός μέν τὴν καταβασίαν Οἱ παῖδες εύσεβείᾳ συντραφέντες, ό δέ β' τὴν ιαμβικήν Τῷ παντάνακτος, καὶ πάλιν ό α' χορός τό τέλος αὐτῆς Εἰς αἰώνας εύλογητός εἰ.

Ακολουθώς ό β' χορός ἀρχεται τῆς η' φδης, εἰς τό τέλος δέ αὐτῆς λέγει τό λίνοῦμεν, εύλογοῦμεν, καὶ τὴν καταβασίαν Θαύμιατος ὑπερφυοῦς, ό δέ α' τὴν ιαμβικήν Μῆτραν ἀφλέκτως μέχρι τέλους μετά καταλήξεως ὄριστικης, διὰ νά ἐκφωνήσῃ ό διάκονος Τὴν Θεοτόκον κλπ. Έάν δμως κατά τὴν ἀρχαίαν τάξιν παραλειφθῇ ή ἐκφωνησις, ἐπειδή δέν πρόκειται νά στιχολογηθῇ ή Τιμιωτέρα, τότε ό β' χορός δφείλει νά είπῃ τό τέλος τῆς ιαμβικῆς καταβασίας Εξανιστησι χάρις ἀνευ ὄριστικης καταλήξεως.

Τῆς θ' φδης ἀρχεται ό α' χορός, δστις εἰς τό τέλος ψάλλει τό μεγαλυνάριον Μεγάλυνον ψυχή μου, καὶ τὴν καταβασίαν Μυστήριον ξένον, ό δέ β' τό μεγαλυνάριον Μάγοι καὶ ποιμένες καὶ τὴν καταβασίαν Στέργειν μέν ἡμίας μέχρι τέλους μετά καταλήξεως ὄριστικης.

Η ἀνωτέρω ἐκτεθείσα κανονική τάξις τῆς ψαλμωδίας τῶν καταβασιῶν μεθ' ἐκάστην φδήν δέν τηρείται σήμερον εἰς τούς ἔνοριακούς ναούς ειμή μόνον κατά τὴν Μ. Ἐβδομάδα, τό Πάσχα καὶ τὴν Διακαινήσιμον καὶ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Πάσχα, ἐκτάκτως δέ εἰς ἀγρυπνίας, ἐάν ὄριση τοῦτο ό προεστώς.

Κατά τάς λοιπάς Κυριακάς καὶ ἑορτάς αἱ καταβασίαι μέχρι τῆς η' φδης ψάλλονται δλαι ὄμοῦ μετά τὴν συμπλήρωσιν τῶν κανόνων, ή δέ τῆς θ' φδης μετά τὴν Τιμιωτέραν ή τὴν θ' φδήν κατά τάς δεσποτικάς καὶ θεομητορικάς ἑορτάς. Καὶ δταν μέν αἱ καταβασίαι είναι ἀπλαῖ, ψάλλει ό α' χορός, τὴν καταβασίαν τῆς α' φδης, ό β' χορός τὴν τῆς γ', τῆς δποιας τό τέλος ψάλλει ό α' χορός, ό β' τὴν τῆς δ', ό α' τὴν τῆς ε' κ.ο.κ. Ὄταν δμως αἱ καταβασίαι είναι διπλαῖ, ψάλλονται ώς ἔξης:

Ο α' χορός τὴν α' τῆς α' φδης, ό β' τὴν β' τῆς αὐτῆς φδης.

Ο α' τὴν α' τῆς γ' φδης, ό β' τὴν β' τῆς αὐτῆς, τό δέ τέλος αὐτῆς ό α'.

'Ο β' τὴν α' τῆς δ' ώδης, οὐ α' τὴν β' τῆς αὐτῆς, τὸ δέ τέλος αὐτῆς οὐ β'.

'Ο α' τὴν α' τῆς ε' ώδης, οὐ β' τὴν β' τῆς αὐτῆς, τὸ δέ τέλος αὐτῆς οὐ α'.

'Ο β' τὴν α' τῆς στ' ώδης, οὐ α' τὴν β' τῆς αὐτῆς, τὸ δέ τέλος αὐτῆς οὐ β'.

'Ο α' τὴν α' τῆς ζ' ώδης, οὐ β' τὴν β' τῆς αὐτῆς, τὸ δέ τέλος αὐτῆς οὐ α'.

'Ο β' τὴν α' τῆς η' ώδης μετὰ τοῦ Αἰνοῦμεν, εὐλογοῦμεν..., οὐ δέ α' τὴν β' τῆς αὐτῆς μετὰ καταλήξεως δριστικῆς.

Μετά δέ τὴν θ' ώδην οὐ μέν α' χορός ψάλλει τὴν α' καταβασίαν αὐτῆς, οὐ δέ β' τὴν β' ὀλόκληρον μετὰ καταλήξεως δριστικῆς.

Καταβασίαι ψάλλονται εἰς τὸν Ὄρθρον καθ' ὅλας τὰς ήμέρας, κατά τὰς ὁποίας γίνεται ἀφ' ἐσπέρας εἰσοδος, ητοι εἰς πάσας τὰς Κυριακάς, τὰς δεσποτικάς καὶ θεομητορικάς ἔορτάς καὶ τὰς ἀποδόσεις αὐτῶν καὶ εἰς τὰς μνήμας τῶν ἔχοντων πλήρη ἀσματικήν ἀκολουθίαν ἀγίων. Ἐπίσης κατά τὴν ἐν τῷ Τριῳδίῳ τάξιν ψάλλονται καταβασίαι κατά τὸ Σάββατον τῆς Ἀπόκρεω καὶ τῆς Τυρινῆς καὶ τὸ πρό τῆς Πεντηκοστῆς.

Κατά τὰς λοιπάς ήμέρας τοῦ ἔτους δὲν ψάλλονται καταβασίαι εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ώδης, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ τέλος τῆς γ', στ', η' καὶ θ' ψάλλονται οἱ είρμοι τοῦ τελευταίου κανόνος τῆς ήμέρας.

Κατά τὴν Μ. Τεσσαρακοστήν είρμοι τῆς ήμέρας ψάλλονται εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ώδης, διὰ τὴν ὁποίαν τὸ τριῳδιον ἔχει τροπάρια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν ἀνωτέρω σημειωθεισῶν. Π.χ. τῇ Δευτέρᾳ τῆς α' ἑβδομάδος, ἀφοῦ ψαλῇ ή α' ώδη τοῦ κανόνος τοῦ Μηναίου καὶ τῶν δύο τριῳδίων, θά λεχθῇ οὐ είρμος Δεῦτε λαοί, ἀκολούθως δέ θά ψαλῇ ή γ' ώδη τοῦ Μηναίου καὶ εἰς τὸ τέλος οὐ είρμος αὐτῆς. Αἱ ώδαι δ', ε' καὶ στ' θά ψαλοῦν ἐν συνεχείᾳ ως μή ἔχουσαι τριῳδια, εἰς τὸ τέλος δέ τῆς στ' οὐ είρμος αὐτῆς ἐκ τοῦ Μηναίου. Η ζ' θά ψαλῇ ἐπίσης ἀνευ είρμοῦ εἰς τὸ τέλος, ἐνῷ εἰς τὸ τέλος τῆς η' καὶ τῆς θ' θά ψαλοῦν οἱ ἀντίστοιχοι είρμοι τοῦ β' τριῳδίου. Κατ' ἀναλογίαν ψάλλονται οἱ κανόνες καὶ κατά τὰς ὄλλας ήμέρας τῆς ἑβδομάδος.

Εἰς τάς ἐνορίας δέν τηρεῖται ἀπολύτως ἡ ἀκριβής αὐτη τάξις, ἀλλὰ ψάλλονται, ώς καὶ κατά τάς λοιπάς ημέρας τοῦ ἔτους, εἰς τό τέλος τῶν φεδών γ', στ', η' καὶ θ' οἱ είρμοι τοῦ τελευταίου κανόνος. Οὗτως ἐκάστην Τετάρτην μετά τὴν γ' φεδήν ψάλλεται ὁ είρμος τοῦ β' τριῳδίου, κατά δὲ τάς λοιπάς ημέρας ὁ είρμος τοῦ Μηναίου. Ἐκαστον Σάββατον μετά τὴν στ' φεδήν ψάλλεται ὁ είρμος τοῦ β' τετρῳδίου, κατά δὲ τάς λοιπάς ημέρας ὁ είρμος τοῦ Μηναίου. Μετά τὴν η' καὶ θ' ψάλλονται πάντοτε οἱ είρμοι τοῦ β' τριῳδίου ἡ τετρῳδίου.

Η διάταξις τοῦ ΤΜΕ (σελ. 327), καθ' ἣν ἐκάστην Δευτέραν μετά τὴν γ' φεδήν ψάλλεται ὁ είρμος τῆς α' φεδῆς τοῦ τριῳδίου, δέν είναι δρθή, καθώς καὶ οἱ παρόμοιαι διατάξεις διὰ τάς λοιπάς ημέρας.

4. Οἱ κανόνες τῶν ἄλλων ἀκολουθιῶν

Ἐκτός τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου κανόνες ψάλλονται, ώς ἡδη είπομεν, εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἀποδείπνου καὶ εἰς τὸ Μεσονυκτικὸν τῆς Κυριακῆς. Οἱ κανόνες ούτοι ψάλλονται εἰς δ' ἀνευ είρμων. Ὡσαύτως ἀνευ τῶν είρμων ψάλλονται καὶ οἱ κανόνες τῆς Μικρᾶς καὶ τῆς Μεγάλης Παρακλήσεως. "Οταν δμως ὁ κανών τῆς Μικρᾶς Παρακλήσεως ψάλλεται εἰς τὸν Ὁρθρον, λέγονται ἀπαραιτήτως καὶ οἱ είρμοι.

Εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἀποδείπνου ἀναγινώσκεται ἡ ψάλλεται ἀνά εἰς κανών τῆς Θεοτόκου ἐκ τοῦ Θεοτοκαρίου κατά τὸν ἥχον τῆς ἑβδομάδος. Δέν λέγεται κανών τῆς Θεοτόκου εἰς τὰ Ἀπόδειπνα τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἔορτῶν, τῶν προεορτίων καὶ μεθεόρτων καὶ τῶν ἀποδόσεων αὐτῶν.

"Οταν ἡ ἀκολουθία ἀγίου τινός καταλιμπάνεται ἐν τῷ Ἐσπερινῷ καὶ τῷ Ὁρθρῷ, ψάλλεται ἐν τῷ Ἀποδείπνῳ ὁ κανών αὐτοῦ μετά τοῦ κανόνος τῆς Θεοτόκου καὶ τὰ στιχηρά αὐτοῦ.

Ἐπίσης, ὅταν ὁ νεκρώσιμος κανών τοῦ ἥχου δέν λέγεται ἐν τῷ Ὁρθρῷ τοῦ Σαββάτου, ψάλλεται ἀφ' ἐσπέρας ἐν τῷ Ἀποδείπνῳ μετά τοῦ κανόνος τῆς Θεοτόκου, δστις καὶ προηγεῖται. "Οταν δμως δέν ψάλλεται κανών τῆς Θεοτό-

κου, παραλείπεται καὶ ὁ νεκρώσιμος.

Διά τὰ Ἀπόδειπνα τῶν προεορτίων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων ὑπάρχουν εἰδικοί κανόνες ἡ τριώδια. Εἰδικοί κανόνες ὑπάρχουν ἐπίσης διά τὰ Ἀπόδειπνα τῆς Παρασκευῆς τοῦ Λαζάρου, τῆς Κυριακῆς τῶν Βούιων, τῆς Μ. Δευτέρας, Τρίτης καὶ Τετάρτης. Εἰς δέ τὰ Ἀπόδειπνα τῆς Α' ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν ψάλλεται ὁ Μέγας Κανών διηρημένος εἰς τεσσαρα τμήματα. Πάντες οὖτοι οἱ κανόνες ψάλλονται μετά τῶν είρμων, οὐδεὶς δέ ἄλλος κανών συμψάλλεται μετ' αὐτῶν.

Τέλος εἰς τὸ Μεσονυκτικὸν τῆς Κυριακῆς ψάλλεται ὁ τριαδικός κανών τοῦ τυχόντος ἥχου, μετά δέ τὴν θ' ὁδήν ψάλλονται τὰ τριαδικά μεγαλυνάρια Ἀξιόν ἔστιν ὡς ἀληθῶς τὴν ὑπέρθεον ὑμνεῖν Τριάδα κ.λ.π.

Οἱ κανόνες τῶν Ἀπόδειπνων ψάλλονται πάντοτε μετά τῶν καταλλήλων προύμνιων, ἢτοι οἱ τῆς Θεοτόκου μετά τοῦ Υπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς, οἱ δεσποτικοί μετά τοῦ Δόξα σοι, ὁ Θεός ἡμῶν, δόξα σοι, οἱ τῶν ἀγίων μετά τοῦ Ἀγιε τοῦ Θεού πρέσβειε ὑπέρ ἡμῶν, ὁ δέ Μέγας Κανών μετά τοῦ Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, ἐλέησόν με. Οἱ τριαδικοί κανόνες ψάλλονται μετά στίχου Ἀγία Τριάς ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Εἰς τὰ δύο τελευταῖα τροπάρια ἐκάστης ὁδῆς πάντων τῶν κανονῶν λέγεται τό Δόξα, καὶ νῦν. Τοῦτο λέγεται καὶ εἰς τὴν η' ὁδήν καὶ ὅχι τὸ Εὐλογοῦμεν Πατέρα..., τό δόποιον μόνον εἰς τὸν Ὁρθρον λέγεται.

Εἰς τὸ τέλος τῶν ὁδῶν δέν ψάλλονται είρμοι, εἰ μή μόνον ὁ τῆς θ' ὁδῆς. Καὶ οὗτος ὅμως παραλείπεται, δταν μετά τὴν θ' ὁδήν ἀκολουθοῦν μεγαλυνάρια (ὡς εἰς τοὺς κανόνας τῶν Παρακλήσεων καὶ τοὺς τριαδικούς) ἡ πρόσομοια (ὡς εἰς τοὺς κανόνας τοῦ Θεοτοκαρίου) ἡ οἱ οἴκοι τοῦ Ακαθίστου. Εἰς δέ τοὺς κανόνας τῶν Παρακλήσεων μετά τὴν γ' ὁδήν ψάλλονται ἀντί είρμοῦ τὰ θεοτοκία Διάσωσον ἀπό κινδύνων... καὶ Ἐπίβλεψον ἐν εύμενείᾳ..., ὡσαύτως καὶ μετά τὴν στ' ὁδήν, μετά δέ τὴν θ' ψάλλονται τό Ἀξιόν ἔστιν... καὶ τὰ μεγαλυνάρια Τὴν ὑψηλοτέραν τῶν οὐρανῶν κ.τ.λ. Παρόμοια τροπάρια καὶ μεγαλυνάρια ὑπάρχουν καὶ εἰς τάς ἄλλας Παρακλήσεις.

Εἰς τάς ἐνορίας Ἀπόδειπνον τελεῖται μόνον κατά τὴν Μ. Τεσσαρακοστήν καὶ κατά τὴν Μ. Δευτέραν, Τρίτην καὶ

Τετάρτην. "Οθεν μόνον κατά τάς ήμέρας αύτάς ψάλλονται οι προβλεπόμενοι κανόνες, ήτοι:

‘Από Δευτέρας μέχρι τῆς Α’ έβδομάδος ψάλλονται τά τέσσαρα τμήματα τοῦ Μεγ. Κανόνος.

Κατά τάς ἀντιστοίχους ήμέρας τῶν λοιπῶν έβδομάδων (πλὴν τῆς Τετάρτης τῆς Ε’ έβδομάδος) ψάλλονται κανόνες τῆς Θεοτόκου ἐκ τοῦ Θεοτοκαρίου.

Κατά τάς Παρασκευάς τῶν τεσσάρων πρώτων έβδομάδων ψάλλεται ὁ κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου μετά τῶν εἰρμῶν εἰς στ’ καὶ μετ’ αὐτὸν ἡ ώρισμένη στάσις τῶν οἰκων τοῦ Ἀκαθίστου.

Κατά τήν Τετάρτην τῆς Ε’ έβδομάδος ψάλλεται ὁ Μέγας Κανὼν ἀποσπώμενος ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου τῆς Πέμπτης.

Κατά τήν Παρασκευήν τῆς Πέμπτης έβδομάδος ψάλλεται καὶ πάλιν ὁ κανὼν τοῦ Ἀκαθίστου παρεμβαλλόμενος μεταξύ τῶν στάσεων τῶν οἰκων, οἵτινες ἀποσπώνται ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁρθρου τοῦ Σαββάτου.

Κατά τήν Παρασκευήν τῆς ΣΤ’ έβδομάδος ψάλλεται ὁ κανὼν τοῦ Λαζάρου.

Κατά τήν Μ. Δευτέραν, Τρίτην καὶ Τετάρτην ψάλλονται τά εἰδικά δι’ ἔκαστην ήμέραν τριῳδια.

Οἱ προεόρτιοι κανόνες τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων καὶ ὁ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων ψάλλονται ἐν τῷ Ἐσπερινῷ μετά τό Nῦν ἀπολύεις καὶ πρό τοῦ Τρισαγίου, διότι κατά τάς ήμέρας αύτάς δέν τελεῖται Ἀπόδειπνον εἰς τούς ἐνοριακούς ναούς.